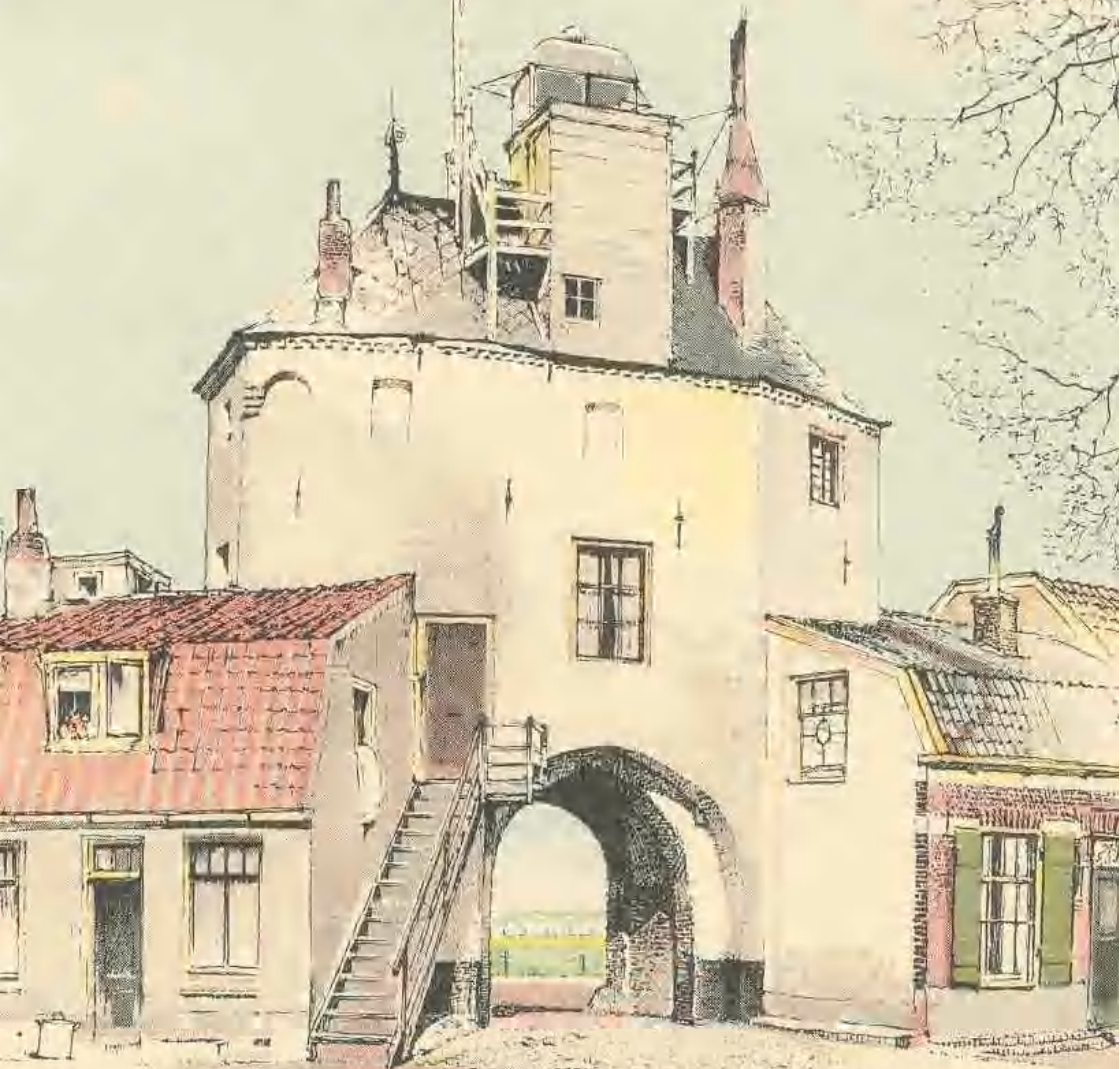

issn 1386-1481

VITTEPRAETJE

Kwartaalblad van de Oudheidkundige Vereniging

HERDEREWICH

september 2014

18e jaargang nr. 3

Wordt lid van “HERDEREWICH”

Wat kost het lidmaatschap?

De contributie bedraagt € 17,50 per jaar. Leden ontvangen het verenigingsblad “Vittepraetje” gratis. Zij hebben tevens kosteloos toegang tot de lezingen en ontvangen andere historische uitgaven van de vereniging met korting.

U kunt lid worden door het insturen van onderstaande kaart aan:

HERDEREWICH, Postbus 210, 3840 AE Harderwijk

Naam:

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Telefoon:

wil lid/donateur worden van de Oudheidkundige Vereniging “HERDEREWICH” en betaalt daarvoor de contributie van €17,50 per jaar.

Datum:

Handtekening:

Bezoek onze website
www.casaverhuurcuracao.nl
en neem vrijblijvend contact met ons op.

"VITTEPRAETJE"

Kwartaalblad van de Oudheidkundige Vereniging

"HERDEREWICH"

Postbus 210

E-mail: redactie@herderewich.nl

3840 AE Harderwijk

Internet: www.herderewich.nl

Bank: NL93 INGB 0003 0361 92

In dit nummer:

Bestuursmededelingen	2
Agenda	6

Bijdragen:

Visserijberichten (15)	7
Bordelen en overlast	14
De Hanzestad Harderwijk (12)	19
Coman Mette, de emancipatie vooruit	30
Harderwiekers en/of Hierders (van Bijsteren) (58)	33
Van alles wat ver-EEUW-igd (61)	38
Bestuur, werkgroepen, vrijwilligers	43

Advertenties:

OBG Design	29
Casaverhuur	binnenzijde omslag
Rabobank	binnenzijde omslag
Midden Nederland Makelaars	buitenzijde omslag

Bestuursmededelingen

Gezocht:

Hoofdredacteur – zeg: coördinator – en vormgever voor het Vittepraetje

De belangrijkste taak bestaat uit het samen met de redactie zorgdragen voor de kwartaaluitgave van het Vittepraetje:

Het plannen van de uitgave van het blad

Het plannen van de inhoud

Het verzamelen van kopij en op taal en inhoud laten beoordelen ervan
U kunt eventueel lid worden van het bestuur van Herderewich, om zo de verbinding tussen redactie en bestuur te leggen.

We zoeken iemand die

- kan regelen en anderen kan enthousiasmeren
- de tijd bewaakt voor het uitkomen van het Vittepraetje
- handig is op de computer
- plezier heeft in het vormgeven van het kwartaalblad.

Deze taken kunnen door één of door meerdere personen worden uitgevoerd.

Informatie en aanmelden bij:

G. Verwijs-ten Hove, tel. 420693, (hoofdredacteur a.i./eindredacteur)

K.Chr. Uittien, tel. 414431, (opmaakredacteur a.i.)

M.A. Moggré, tel. 417460, (voorzitter)

Oproep

Een wagen vol verhalen

Nieuwe website met verhalen over Gelderse tradities.

Carnaval vieren, het paasvuur en krentewegge eten... zomaar wat voorbeelden van Gelderse tradities die bij het dagelijkse leven horen.

Omroep Gelderland en Gelders Erfgoed willen alle persoonlijke verhalen over die tradities verzamelen, bewaren, inzichtelijk maken en op de website plaatsen. Zo kunnen we de traditie levend houden, maar daar hebben we uw hulp bij nodig!

Het is een initiatief van Gelders Erfgoed en Omroep Gelderland, maar het publiek vult de site. De verhalen, de foto's, de filmpjes en geluidsfragmenten van de mensen die de tradities en gebruiken kennen, zullen van de site een mooie verzamelplaats maken.

Die site zal ook de bron zijn voor het TV programma "Een wagen vol verhalen" dat vanaf 29 september 2014 elke maandagavond te zien is bij TV Gelderland. Een bijdrage aan de site kan daardoor ook een bijdrage worden aan het TV programma.

Op Radio Gelderland (elke dinsdagochtend om 09.40 bij Corine van Dijk), op Facebook, via Twitter, hoort en leest u nieuw toegevoegde verhalen en

roepen we u op om ons te helpen bij de zoektocht naar informatie en mooie verhalen. Verhalen over tradities in Gelderland. Het hoeft dus niet specifiek Gelders te zijn, het mag ook een Gelderse invulling zijn van een traditie, een regionale variant of een lokaal tintje aan een landelijke traditie.

U kunt uw bijdrage kwijt op: www.eenwagenvolverhalen.nl en dan rechtsboven klikken op "verhaal plaatsen".

De lezing over het landgoed Groevenbeek

Matty Moggré

Op 11 juni j.l. hebben de heren Gert Schuurman en Theo Koster van de Stichting Natuur- en Milieu Platform Ermelo (www.nmpermelo.nl) ons in hun vertelling en presentatie meegenomen naar het landhuis Oud-Groevenbeek en het bijbehorende landgoed.

Gert Schuurman vertelde voor de pauze over het landhuis. Het is een van de best bewaarde Jugendstil villa's uit de vorige eeuw en één van de hoogtepunten in het architectonische oeuvre van architectenbureau L.A. van Es-sen en J. van Zeggeren uit Harderwijk.

Na de pauze vertelde Theo Koster meer over de bewoners en liet aan de hand van foto's iets zien van het interieur van het huis.

De naam Groevenbeek duidt op een beek. Aan de hand van tekeningen liet Gert ons de loop van de spreng zien. In 1907 is het landhuis gebouwd in opdracht van de heer J.A. van Schermbeek op de plaats van een te klein landhuis, oorspronkelijk een boerderij, bewoond door de heer P. Jongeneel, uit de bekende familie van houthandelaren. Na diens dood werd de heer Van Schermbeek eigenaar; hij liet er kassen bouwen, een nieuwe boerderij en een tuinmanshuis, een watertoren voor het drinkwater in de villa en een gasfabriekje voor de verlichting en verwarming. Om de villa is een park aangelegd in Engelse stijl. In 1968 heeft Natuurmonumenten het huis en

het landgoed gekocht en zegt erover: "Oud-Groevenbeek is geen toeristische trekpleister maar een goed bewaard geheim voor wie de moeite neemt er eens te gaan kijken!" Het hoeft niet bij kijken te blijven, want na een recente restauratie bestaat de mogelijkheid er een aantal dagen te verblijven, uiteraard niet geheel gratis, maar het betreft dan ook een bijzonder onderkomen.

De lezing was boeiend en voor veel bezoekers herkenbaar. Sommigen hadden persoonlijke herinneringen aan het landhuis en/of haar bewoners. De heren Koster en Schuurman boden Herderewich aan om met belangstellenden een wandeling te maken over het landgoed. Het bestuur heeft dit aanbod graag aangenomen en zo zal de lezing op 4 oktober een vervolg krijgen (zie de aankondiging hieronder).

Uitnodiging voor de excursie:

Wandeling Landgoed Oud Groevenbeek

Marlies v.d. Heijden

"HERDEREWICH" organiseert voor haar leden en belangstellenden in samenwerking met Stichting Natuur- en MilieuPlatform Ermelo, o.l.v. Theo Koster en Gert Schuurman een wandeling over het Landgoed OUD-GROEVENBEEK op **zaterdag 4 oktober 2014**.

Het vervoer is per eigen auto gecombineerd met carpooling voor hen die niet over een auto beschikken. We vertrekken om 09.30 uur vanaf de parkeerplaats aan de Vondellaan/Cremmerstraat naar Putten. Omstreeks 13.00 uur vertrekken we weer naar Harderwijk.

Start van de wandeling: 10.00 uur.

Vertrekpunt van de wandeling:

Bosbad in Putten, Zuiderveldweg 6, 3881 LJ Putten.

We starten met een kopje koffie en gaan dan aan de wandel. Onderweg komen we langs de watertoren en natuurlijk het landhuis zelf. In de kas kunnen we even pauzeren en de Groevenbeekse wijn proeven en/of kopen. Er kunnen een beperkt aantal mensen mee (maximaal 40).

Aanmelden kan door het overmaken van € 5,- voor leden of € 7,50 voor niet-leden (voor de rondleiding, de koffie en de wijn) op:

NL 93 INGB 00 03 03 61 92 onder vermelding van "wandeling Groevenbeek".

Aanmelden vóór 25 september 2014. Vragen en informatie via: info@herderewich.nl of telefonisch: 563531, Marlies v.d. Heijden.

Klederdrachtshow op 20 november

Op donderdag 20 november a.s. geeft de werkgroep Folklore en Klederdracht van de Heemkundige Vereniging Nuwenspete uit Nunspeet, in samenwerking met de klederdrachtgroep Veluws Schoon uit Oldebroek, een grootse, in deze opzet nog nooit vertoonde, klederdrachtshow.

Er zullen een veertigtal kostuums van de Noord-Veluwe getoond worden uit de periode 1850-2014.

Deze unieke show zal visueel ondersteund worden door detailbeelden van onderdelen van de drachten en bijbehorende accessoires zoals sieraden enz. Ook zullen bij elk kostuum parallelle beelden uit Veluws verleden getoond worden.

Deze show vindt plaats in de grote- of Rabozaal van het MFA de Veluvine, F.A. Molijnlaan 186, 8071AK Nunspeet.

De avond begint om 20.00 uur en de toegang is gratis. (Er wordt aan het eind een collecte gehouden).

Agenda 2014

Lezing over het Koloniaal Werfdepot . . . donderdag 11 september

Piet Stellingwerf, lid van Herderewich en stadsgids, houdt deze presentatie; hij mag beslist een deskundige over dit onderwerp worden genoemd. Hij zal een beeld schetsen van het Koloniale Werfdepot, hoe het functioneerde en hoe de organisatie was. Ook zal hij ingaan op werving, het soort en de aantallen kolonialen die er kwamen, de opleiding en hoe het vervoer naar de vertrekhavens geregeld was. Tevens hoe de sfeer was tussen het Koloniale Werfdepot en de burgerij.

Locatie Bibliotheek Harderwijk,

Aanvang 20.00 uur, zaal open om 19:30 uur

Open Monumentendag te Harderwijk zaterdag 13 september

Aanvang: 10.00 uur

Thema: Op Reis

Historische Wandeling Landgoed Oud-Groevenbeek

. **zaterdag 5 oktober**

“HERDEREWICH” organiseert voor haar leden en belangstellenden in samenwerking met Stichting Natuur- en MilieuPlatform Ermelo, o.l.v. Theo Koster en Gert Schuurman een wandeling over Landgoed Oud-Groevenbeek. Het vervoer is per eigen auto gecombineerd met carpooling voor hen die niet over een auto beschikken. We vertrekken om 09.30 uur vanaf de parkeerplaats aan de Vondellaan/Cremerstraat. Omstreeks 13.00 uur vertrekken we weer naar Harderwijk.

Start van de wandeling: 10.00 u.

Vertrekpunt van de wandeling:

Bosbad in Putten, Zuiderveldweg 6, 3881 LJ Putten.

We starten met een kopje koffie en gaan dan aan de wandel. Onderweg komen we langs de watertoren en natuurlijk het landhuis zelf. In de kas kunnen we even pauzeren en de Groevenbeekse wijn proeven en/of kopen.

Er kunnen een beperkt aantal mensen mee (maximaal 40).

Aanmelden kan door het overmaken van € 5,- voor leden of € 7,50 voor niet-leden (voor de rondleiding, de koffie en de wijn) op:

NL 93 INGB 00 03 03 61 92 onder vermelding van “wandeling Groevenbeek”.

Aanmelden vòòr 25 september 2014.

Vragen en informatie via:

info@herderewich.nl of telefonisch: 563531, **Marlies v.d. Heijden.**

Lezing over De Grote Kerk woensdag 12 november

door mevrouw drs. Meta A. Prins-Schimmel.

Tevens aandacht voor haar boek over de Grote Kerk te Harderwijk.

Locatie Bibliotheek Harderwijk

Aanvang 20.00 uur, zaal open om 19:30 uur

Visserijberichten 1888 (15)

Een product van de voormalige werkgroep "Visserij" die bestond uit wijlen de heren Geerling Petersen, Henk Schiffmacher, Rinus Herzog en Jan Brands. Zij verzamelden alle visserijberichten uit de kranten van 1846 tot 1969.

14-1-1888

Gemengd nieuws.

Door verschillende vissers en bij de visserij belanghebbende ingezetenen van Volendam is een adres bij de Eerste Kamer ingediend, waarin zij bij herhaling verzoeken het bekende wetsvoorstel Reekers, laatstelijk door de Tweede Kamer goedgekeurd, te willen aannemen. Zij bestrijden hetgeen door enkele gemeentebesturen werd beweerd, dat de Zuidwallers de wonderkuil ook tot andere visvangst kunnen gebruiken of, evenals de Volendamers, die ook kunnen misbruiken tot de bijzondere vangst van jonge vis of "nest". Adressanten herhalen wat zij reeds in hun vorige adressen uit de gegevens van het College voor de Zeevisserij trachtten te bewijzen, dat hun vangst van jonge vis of nest slechts een waarde kan vertegenwoordigen van fl. 2,45 per week voor twee vaartuigen, zodat het al te dwaas is te beweren, dat dit hun bedrijf zou kunnen uitmaken.

21-1-1888

Overveluws Nieuws. Wij kunnen de vissersstand in het algemeen gelukwensen met de uitspraak, gisteren door de Eerste Kamer der Staten Generaal geveld over het bekende wetsvoorstel van de heer Reekers -om het verbod van het vissen met de wonderkuil op te heffen-, dat met 21 tegen 16 stemmen is verworpen. Dat deze uitslag ook bij onze vissers bijzondere waardering vindt kan worden bevestigd door het feit, dat schier alle in de haven liggende vissersvaartuigen (ongeveer een honderdtal) de vlag hebben gehesen. Zij zullen dan ook stellig met ons instemmen, waar wij een woord van dank uitbrengen aan het Bestuur onze gemeente en de Kamer van Koophandel voor de ijve-rige bemoeiingen door hen in het werk gesteld.

21-1-1888

De vissers van Harderwijk voelen zich gedrongen openlijk hun innige dank kenbaar te maken aan de Edel Achtb. Heer Mr. D. van Meurs, Burgemeester dezer gemeente, de Heer R. Veen Valck, benevens de Kamer van Koophandel alhier, voor de onvermoeide ijver en behartiging der belangen van de visserij, betoond in zake van het vissen met de wonderkuil. Tevens kunnen zij niet nalaten hierbij ook hun erkentelijkheid te betuigen aan de betrokken autoriteiten van de gemeenten Bunschoten, Huizen, Marken, Elburg, Kampen en Vollenhove, aan wier welwillende en krachtige samenwerking het mede te danken is, dat een gunstige beslissing werd verkregen in de zaak hierboven genoemd. Voorts zij hierbij gevoegd een woord van waardering aan K. Foppen, die met de grootste bereidwilligheid zijn persoon, tijd en

vakkennis beschikbaar stelde, waar zulks nodig was tot voorlichting of dienen kon om de belangen zijner medevissers in dezen te bevorderen.

28-1-1888

De Minister van Waterstaat enz. heeft met het oog op de voorschriften van de wet, houdende de bepalingen omtrent de zeevisserijen, ter algemene kennis gebracht, dat het in ad. 2 der aangehaalde wet bedoelde letterteken o.a. is bepaald als volgt: Harderwijk HK, Elburg EB, Marken MK, Muiden MU, Nijkerk NK en Urk UK.

4-2-1888

Gemengd nieuws. De strijd over het gebruik der wonderkuil is voor menig- een nog niet duidelijk genoeg. Wij geven daarom nog de volgende opheldering, al is die voor vele Harderwijkers onnodig. De wonderkuil is volkomen hetzelfde als de kwakkuil en daarvan alleen onderscheiden door de wijze van aanspanning. Bij de kwakkuil is het sleepnet over een balk op het achterste gedeelte van het vaartuig gespannen. Bij de dwarskuil daarentegen overdwars van het vaartuig. Bij de moord- of wonderkuil, eerst sedert een veertigtal jaren bekend en vroeger nooit in gebruik, is het net tussen twee vaartuigen gespannen, die dat zwaar geballaste net zo snel mogelijk, liefst in vliegende vaart voor de wind, zodat er niets onderdoor kan, over de grond der Zuiderzee slepen. De wonderkuil is daarom zoveel nadeliger dan de dwars- of kwakkuil, omdat de eerste zo snel mogelijk en zwaarder geballast door twee vaartuigen wordt voortgetrokken, en dus ook veel meer jonge vis over een grote oppervlakte vernietigt. Daarom heet zij moordkuil en er wordt verwonderlijk veel (daarom wonderkuil) kleingood of nest, mee opgevist, om als mest op het land of tot eendenvoer te dienen.

4-2-1888

Overveluws nieuws. Maandagmorgen werden op aanzienlijke afstand van de stad twee vissersvaartuigen opgemerkt, die blijkbaar tussen het ijs geraakt waren en in nood verkeerden. Tegen de middag ging de ijsboot met wakere gezellen bemand, van wal en bereikte tegen vijf uur de beide schuiten, die door haar voorafgegaan, nu zich door het ijs een weg baanden en tot voor de haven doordrongen. Omstreeks elf uur in de nacht kwam er meer wind en steeg ook het water zodanig, dat zij in de haven konden binnenlopen. Dit geval bewijst opnieuw van welk een overwegend belang voor de scheepvaart op de Zuiderzee en van welk groot voordeel voor Harderwijk het zou zijn, als de haven alhier te allen tijde als noodhaven kan gebruikt worden. Op hetzelfde ogenblik, dat die twee Bunschoter vaartuigen in nood verkeerden, waren van hier, op veel groter afstand, ook twee stoomboten zichtbaar, die later van koers veranderden en verder zeewaarts stoomden.

4-2-1888

Erkentelijkheid dringt ons, ondergetekenden, bij dezen melding te maken van een daad van zelfopofferende hulpvaardigheid en menslievendheid

dezer dagen aan ons bewezen. In de nacht van maandag j.l. op de visvangst zijnde, geraakten wij op de hoogte van Harderwijk door windstilte in een ijsbeklemming, die door snel toenemende vorst al onze pogingen om daaruit bevrijd te komen verijdelde en ons in het dreigendste gevaar bracht. Van de wal af onze benarde toestand gewaar wordende, aarzelden toen niet enige Harderwijkse visserlieden om een poging tot onze redding te wagen en begaven zich omstreeks 2 1/2 uur met een boot van wal om, zo mogelijk onze schuiten te bereiken, 't welk hun na volhardende ingespannen arbeid, dan eens door, dan weder over het ijs en niet zonder gevaar van eigen leven eerst te vijf uur gelukte, waarna zij met hun boot onze twee schuiten al boegserende de voldoening mochten hebben ons allengs in open water en verder des avonds te negen uur behouden in de haven te brengen. De namen van onze redders van lijf en have zijn : Kars Foppen Ez., Marten Foppen Klaasz., Hein Beertsen, Gerrit Karssen en Jan Karssen, beide laatsten broeders van eerstgenoemden. Lof en dank zij hun toegebracht voor hun hulp geheel belangeloos aan ons bewezen en waarvan de herinnering ons steeds zal bijblijven. Lof en dank ook aan het Edelachtbare Hoofd der Gemeente Harderwijk, de Heer Mr. D. van Meurs, die bij twijfelachtige afloop van de reeds aangewende poging met belangstelling de stadsijsloper voorzien van de nodige manschappen ter hulpe toezond.

Peter Heek, Willem Smit.

Bunschoten, 3 februari 1888.

11-2-1888

Verslag Gemeenteraad Harderwijk, 7 februari 1888. Over het algemeen was 1887 op stoffelijk gebied verre van gunstig: Niet voor de Landbouw, terwijl de visserij tengevolge van de schrale ansjovis- en de korte najaarssharingvangst evenmin grote voordelen behaalde. Bij de hoop, dat dit jaar hun daarvoor enige vergoeding zal opleveren, kan spreker wijzen op een voorrecht, dat hun stellig veel waard zal zijn, dat zij n.l. allen alhier in de haven hebben kunnen overwinteren, terwijl zij zich niet onbetuigd hebben gelaten bij het vernemen der heugelijke tijding, dat het wetsontwerp tot opheffing van het verbod om met de wonderkuil te vissen, was verworpen; immers hebben toen allen hun deelneming doen blijken door het uitsteken der vlag op hun schuiten, hetgeen de haven een recht feestelijk aanzien opleverde.

Punt 8. Ten slotte heeft de heer Van Mink een klacht in te brengen tegen de beurtschippers, waarop hij de aandacht wil vestigen van het Dagelijks Bestuur. Onlangs heeft n.l. één hunner laten omroepen, dat hij 's middags zou varen, daarvoor laten luiden, de goederen (waaronder sommige, die aan bederf onderhevig waren) aan boord gehouden en toen hij niet kon afvaren, omdat hij vastlag in de haven (vroeger moesten zij altijd op de ree liggen) van zijn verhinderling geen kennis gegeven aan de afzenders. Dit is een onregelmatigheid, die niet mag plaats hebben, en daarom zou spreker wenssen, dat de schippers daarover onderhouden werden. Voorzitter moet opmerken, dat, als de schippers zich slechts houden aan de wet, zij verder geheel vrij zijn, doch, dat hij hen over het besprokene gaarne wil onderhouden.

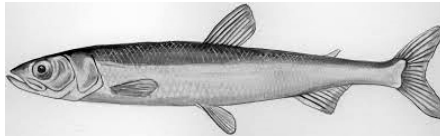
18-2-1888

Overveluws nieuws. Zondagavond is het dochtertje van R., wonende achter de kerk, terwijl zij in de haven aan het spelevaren was, te water geraakt. Zij is echter spoedig ongedeerd door de 14-jarige F.K. op het droge gebracht.

10-3-1888

Overveluws nieuws.

Uit Elburg meldt men: Tengevolge van de ingevallen dooi hebben de vissers het vangen van spiering onder het ijs moeten staken, zodat zij thans weer van alle verdiensten verstoken zijn. In de eerst dagen der afgelopen week werden nog ca. 30000 stuks aangevoerd, die van fl.3.50 tot fl.3.-- per 1000 stuks oprachten. Voor deze kust wordt nog een massa ijs aangetroffen.

spiering

17-3-1888

Overveluws nieuws. Zondagnacht is de schippersknecht, G.van Buuren, vroeger alhier woonachtig, te Amsterdam verdrongen.

17-3-1888

Verslag gemeenteraad Harderwijk van 9 maart 1888. Ingekomen stukken : 1b een exemplaar van het door de deskundigen ingesteld onderzoek omtrent de droogmaking der Zuiderzee. Circuleert bij de leden.

- 6 Is ingekomen een voorstel van B&W. om de pacht van de Molenwal, waarvoor door J.Foppen tot heden fl. 40.- wordt betaald, weder voor één jaar, in te gaan 1 mei e.k. te verlengen, doch voor een bedrag van fl. 25,-. Na enige beraadslaging wordt ook dit voorstel z.h.s. goedge-keurd.

24-3-1888

Overveluws nieuws.

Ook hier hebben wij de laatste week nog eens echt winter gehad. Zaterdag een massa sneeuw, zondag een storm uit het N.O. en maandag sneeuwstorm, zoals weinigen heugde. Gelukkig kwamen de spoortreinen eens een half uurtje of iets meer te laat, maar de dienst ging geregeld door, en daar de wind steeds van de landzijde kwam, was er geen gevaar voor hoge waterstand. In tegendeel, de vissersschuiten, die op de rede lagen, konden de haven niet binnenkomen. Enkele hebben zee moeten kiezen om Muiden of Bunschoten te bereiken. De Zwolse Courant verhaalt, dat een met mais geladen tjalk, bestemd voor Heerenveen ter hoogte van Harderwijk door gebrek aan proviand en brandstof de noodvlag in top had en door de stoomboot Eben-Haëzer naar Kampen is gesleept. Dinsdag zijn enkele wakkere vissersgezellen in zee gegaan met de ijsboot, in de mening, dat er zich een vaartuig in nood bevond. Een massa sneeuwijs maakte die tocht zeer lastig.

31-3-1888

De schuit van de visser J.H. heeft j.l. zondag voor de haven een lek bekomen, zodat ze de haven in gesleept moest worden om op de werf hersteld te worden.

14-4-1888

Gemengd nieuws. Een drietal artikelen door de N.R.Crt. geleverd naar aanleiding van de plannen der Zuiderzee-vereniging tot afsluiting en droogmaking der Zuiderzee, worden aldus besloten : Wij wensen de Zuiderzee-vereniging succes op haar streven en zij kan overtuigd zijn, dat gewis allen in wie een warm hart voor het vaderland klopt haar handelingen met belangstelling zullen volgen. Want zelfs als de resultaten der nadere onderzoekingen zullen bevestigen, dat een zo groot plan niet uitvoerbaar is, dan zal de Zuiderzee-vereniging toch zeker geheel Nederland aan zich verplicht hebben; want dan kan men beoordelen, welk plan dan wel de meeste voordelen aanbiedt. Daarom worde de lening spoedig voltekend; zij biedt geen financiële voordelen, slechts een matige rente, indien een naamloze vennootschap de onderzoekingen der vereniging zal overnemen. Door een aandeel van 50 gulden te nemen -1800 zijn er nodig- doet men een vaderlandlievend werk.

14-4-1888

Overveluws nieuws. Donderdagmorgen te half vier was de vissersschuit van W.J. benoorden Urk, toen een rukwind in 't zeil sloeg en de schuit deed omslaan. De beide opvarenden, de visser en zijn knecht werden door de bemanning van de met hen vissende schuit gered, maar de negenjarige M.J., zoon van de visser, die in de kooi lag te slapen, werd het slachtoffer van de ramp. Het lijk werd vrijdag alhier aangebracht. (Redactie: betreft Meindert Jansen (1879-1888), zoon van Willem Jansen en Jannetje Olofsen)

28-4-1888

Overveluws nieuws. De Minister van Marine brengt ter kennis van zeevarenden, dat in de Zuiderzee, in de navolgende merken het wrak ligt van een gezonken vaartuig, als :

Urk O t.N. Kaap op Urk, midden tussen de lichttoren en de Afgescheiden Kerk; in 42 dm water. De ligplaats van dit wrak wordt aangeduid door een wrakton en van zonsondergang tot zonsopkomst door een wit licht.

28-4-1888

Advertentie. Te koop een klein bottertje, 12 jaar oud, met 2 span zeilen, 2 kabels en dreggen, 4 sleepnetten, 5 drijfnetten, aartouw en verder het lopende touw, een kuil, koksgereedschap en 1 boot. Te bevragen bij J.Louw te Harderwijk, hoek Kleine Marktstraat. Zaterdags te bezien. Betaling met 3 maanden.

12-5-1888

De eerste ansjovis is maandag door Texelse vissers gevangen; wel werden ze nog niet in scholen aangetroffen, doch de gevangen hoeveelheid doet de hoop koesteren, dat er meer zullen komen. De haringvangst kan als afgelopen worden beschouwd, hoewel er nog een vrij aanzienlijk getal haringen deze week aan wal is gebracht. Ook onze vissers hebben deze week ansjovis in kleine hoeveelheid gevangen.

16-6-1888

Samenvatting van het bericht: Een luchtballon, opgestegen te Amsterdam. De inzittenden zagen Hoorn en Enkhuizen. Ballast uitgeworpen. Onweersbui. Ballon in zee. Ballonvaarders gered door E. de Jong, schipper uit Sloten. Meindert Jansen van de HK 52 nam de schipbreukelingen over, plus wat er van de ballon gered kon worden. Hij bracht ze ca. elf uur aan De Brug.

16-6-1888

Gemengd Nieuws. Bespreking van een brochure van H. van der Loos, getiteld "Bumaland", betreft drooglegging der Zuiderzee.

21-7-1888

Zaterdag, namiddag, ongeveer 3 1/2 uur had het driejarig zoontje van Wouter Foppen het ongeluk al spelend in de haven te water te geraken. Door K. Foppen, die het te laat bemerkte, werd het op het droge gehaald, doch toen de geneesheren Beijers en Dentz beproefden de levensgeesten weder op te wekken, bleek het, dat het reeds gestorven was.

15-9-1888

De Zuiderzeevereniging had zich tot de Regering gewend met het verzoek om gedurende drie achtereenvolgende jaren op de staatsbegroting een post uit te trekken om het nog ontbrekende kapitaal voor het voorafgaand onderzoek van rijkswegen te verstrekken. Door de Regering is bericht dat daartegen overwegend bezwaar bestaat.

15-9-1888

Woensdagmiddag, 3 september, had op de Zuiderzee ter hoogte van Urk, 't volgende ongeval plaats. De Harderwijker visser H. Petersen oefende aldaar zijn bedrijf uit en zag de Volendammer kwak no.131, schipper J. Pijs, met volle zeilen op zich afkomen. Schreeuwen en roepen mocht niet baten. De aanvaring of overzeiling had plaats en wonder, de schuit van H.P. zonk niet maar was deerlijk gehavend, zo zelfs, dat deze op sleeptouw genomen de Harderwijker haven binnen kwam. Schipper en knecht hadden in 't vooronder een baakje (kopje koffie) gedronken en konden het volgens hun bewerking niet helpen, daarom zou hij zo goed zijn de helft der schade voor zijn rekening te nemen. Natuurlijk is H. Petersen daarmee niet tevreden en heeft het in handen der justitie gegeven, die de Volendammer schipper wel

zal leren, dat hier niet te schipperen valt en wanneer zijn schuit zeilende is, zijn plaats niet in 't vooronder maar aan 't roer moet zijn.

22-9-1888

Te Utrecht, de stad der garnalen, is volgens het UD een inrichting voor het koken der garnalen opgericht door de heer G. Bunte. In zijn kelder heeft hij twee gemetselde vuurhaarden met ketels, waarin het water aan de kook gemaakt wordt. Dan wordt in iedere oven een grote vergiet geplaatst, waarin de garnalen worden uitgestort. Zodra zij gekookt zijn, neemt men de vergiet uit de pot, ledigt die, plaatst haar er weer in en vult haar opnieuw, zodat daar het kokende water in de pot blijft, in zeer korte tijd grote hoeveelheden gekookt kunnen worden. Daarna worden zij gezouten en wat gedroogd en vervolgens naar de Massegast gebracht, waar een dozijn meisjes zitten te pellen. De gepelde garnalen worden, in zakken van perkamentpapier met ijs in manden verpakt, op grote schaal naar elders verzonden, vooral naar 's-Gravenhage, Den Bosch, Nijmegen enz., zodat men fijn des avonds te Scheveningen de garnalen eet, die 's morgens te Harderwijk gevangen en des middags te Utrecht gekookt en gepeld zijn.

22-9-1888

In het belang der schipperij kan gemeld worden, dat het wrak van het op 14 mei j.l. bij Urk gezonken vaartuig "De Vriendschap" thans geheel opgeruimd is. Het vaartuig was van schipper Vleeschhouwer, die toen van Lemmer kwam zonder lading.

22-9-1888

Door Burgemeester en Wethouders is aan J.L. Raaijen op diens verzoek eervol ontslag verleend uit zijn betrekking van havenmeester, met dankbetuiging voor de als zodanig aan de gemeente bewezen diensten en in diens plaats met ingang van 1 oktober benoemd Heimen Foppen, visser, tevens koster in de Chr. Geref. Kerk alhier.

10-11-1888

Sedert zondag waait hier een min of meer sterke oostenwind bij voor deze maand vrij felle vorst. De waterstand is daardoor bijzonder laag en op de ree liggen 40 à 50 vissersschuiten geheel aan de grond en in het ijs, zodat men ze soms te voet of zelfs met kruiwagen bereiken kan. Andere schuiten, die maandag ter visvangst in zee gestoken zijn kunnen niet terugkomen en hebben waarschijnlijk andere havens aan de Hollandse kust opgezocht.

29-12-1888

De Minister van Marine brengt ter kennis van zeevarenden, dat in de Zuyderzee in de navolgende merken het wrak ligt van een gezonken vaartuig, als: lichttoren Marken ZW tN. op ongeveer 300 m. in 34 dm water. De ligplaats van dit wrak wordt aangeduid door een wrakton en een wit licht bij nacht.

Het garnizoen bracht heel wat leven in de brouwerij. Door uitbaters van "publieke huizen" werden vergunningen aangevraagd, door burgers werd daar dan weer over geklaagd. Hieronder een collage van brieven aan de Gemeente, bijeen gebracht door de oud-archivaris Joh. van Hell.

*Aan de Weledelachtbare
Heeren Burgemeester
en Wethouders der
Stad Harderwijk.*

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen Kornelis Juist, wonende alhier in de Grootte Poortstraat no. 520¹⁾, dat hij sedert verscheidene jaren hier het bedrijf van houder van een publiek huis alhier heeft uitgeoefend en hierdoor zijn bestaan bij voortduring heeft gevonden.

Dat hij vernomen heeft, dat ingevolge het bestaande reglement op de publieke huizen, het getal der zelve in deze Gemeente zal beperkt worden, weshalve hij de vrijheid neemt, zich tot UE A⁴⁾, te wenden met beleefdelijk verzoek, het voorrecht te mogen genieten, zijn bedrijf bij voortduring te mogen blijven continueren.

'T Welk doende

+

*dit handmerk is gesteld in tegenwoordigheid van
Lijndraaier(?)*

*Harderwijk
7 Juni 1843*

NB: over deze Kornelis Juist hebben we niets kunnen vinden. In 1840 werd het huis 520 in de Grootte Poortstraat bewoond door de tapper Jan Frederik Lang en zijn gezin.

*Aan
Den Heer Burgemeester
der Stad Harderwijk*

De ondergeteekende neemt bij deze de vrijheid UE.A. het navolgende te kennen te geven. Dat zij in het verleden Jaar door den voormalige Burge-meester dezer Stad, bevoorregt is geworden, tot het houden van een publiek huis.

Dat zij hierdoor alleenlijk in haar behoeften moet voorzien, vooral nu, daar zij kort geleden het berigt heeft ontvangen, dat het pensioen van haren man voor altijd is vernietigd, en haar dus geene andere verdiensten over blijven, dan die welke genoemd bedrijf haar oplevert.

Dat deze verdienste naarmate het garnizoen groter wordt natuurlijk moeten vermeerderen, doch in plaats hiervan ziet zij dezelve dagelijks verminderen en er dikwijls gehele avonden voorbijgaan zonder zich een enkel persoon aan haar huis vertoont.

De oorzaak hiervan is daarin gelegen dat er in deze Stad verscheidene huizen zijn waarin evengemeld bedrijf is stilte wordt uitgeoefend en waar men op onderscheidene wijzen, zoo wel burgers als militairen zoekt uit te lokken om derwaarts te komen.

Onder deze behoort vooral dat van Muller, genaamd De Kaap de Goede Hoop waar zich op dit oogenblik drie meiden bevinden welke alleen tot dat einde daar werken en waar volgens getuigenis van onderscheidene personen zeer dikwijls onzedelijke ja schandelijke zamenkomsten plaatsvinden.

Het is daarom dat de ondergeteekende de vrijheid neemt U E.A. beleefdelijk te verzoeken dat in haar belang steeds zoodanige willekeurige handelwijze door U E.A. moge worden belet.

Harderwijk 18 Maart 1844

*welk doende
w.g. J. Haumans*

NB: Achter bordeelhoudster J. Haumans schuilt Jannetje Kamphuis. Zij had van de militair Henzinger op haar 17e al een kindje gekregen dat al na 3 maanden overleed. Zij trouwt in Harderwijk, in 1827 als 19-jarig meisje met de gepensioneerde militair en later kastelein Jan Francis Haumans, afkomstig uit Vlaanderen. Als ze in 1848 weduwe wordt hertrouwt ze met de tapper Christiaan Ludwigh Dreijer. Deze overlijdt in 1853. Een jaar later trouwt ze met de gepensioneerde militair Bastiaan de Jong. Ze overlijdt in 1878. Zij heeft op de volgende adressen gewoond: in 1830 huis 243 (in 1920 Donkerstraat 7); in 1840 huis 383 (in 1920 Hoogstraat 15); in 1850 tot 1870 wijk 2 huis 90 (in 1920 Rabbistraat 15).

*Aan
Den weled achtbaren
Heer Burgemeester der
Stad Harderwijk.*

Met gepasten eerbied neemt de ondergeteekende de vrijheid U E.A. het navolgende kenbaar te maken.

Dat hij in het verleden Jaar van den voormaligen Burgemeester dezer Stad verlof heeft bekomen tot het houden van een publiek huis; Dat dit bijna zijn eenige middel van bestaan uitmaakt en hij in den beginne hiermede ook tamelijke verdiensten heeft genoten; Dat deze echter thans hoe langer hoe meer verminderen uit hoofde dat er huizen in deze Stad gevonden worden waar zeer dikwijls ontuchtige zamenkomsten plaats hebben, waardoor dan van zelve mijne verdiensten moeten schade lijden. Onder deze huizen is dat

van Muller, genaamd de Kaap de Goede Hoop, het voornaamste alwaar zich bij voortduring meiden bevinden welke volgens het getuigenis van verscheidene personen alleen tot het einde daar verkeerden. Het is om deze redenen dat de ondergeteekende U E A eerbiedig verzoekt in zijn belang te willen bevorderen dat zulks als geheel in strijd met het bestaande reglement niet langer moge plaats vinden.

Harderwijk, 18 Maart 1844.

't Welk doende

X

Dit merk is gesteld door
Cornelis Juist

NB: Cornelis schreef ook al in 1843.

Aan den Heer
Burgemeester der
Stad Harderwijk

Edelachtbare Heer

De ondergeteekende G. H. Muller door een koop eigenaar geworden zijnde van het woonhuis wijk 6 huis 13 = 383²⁾ en zich met er woon (metterwoon) in het zelve willende vestigen ten einde zijn bedrijf als houder van een publiek huis aldaar voort te zetten; doch wetende dat hij geenzins vermag te doen, zonder vooraf van U E.A.: daar toe verlof te hebben bekomen.

Neemt dien ten gevolge de vrijheid zich tot u te wenden met het beleefdelijk verzoek dat het hierboven bedoelde verlof door U E.A.: goedgunstig aan hem moge worden verleend,

Harderwijk
7 April 1846

't welk doende
w.g. G.H. Muller

NB: Van 1850 tot zijn overlijden in 1870 woonde hij in wijk 6 huis 13, (in 1920 Rabbistraat 15). In zijn testament legateert hij het vruchtgebruik van zijn gehele nalatenschap aan de inwonende Anna Maria Schleith en vermaakt hij zijn bezittingen aan Gerrit Vermeer (15 jaar, zoon van Maas Anton Jacob Vermeer en Maria Magdalena Kooij) mits hij geen militair wordt. In dat geval vervalt alles aan de Harderwijkse armen.

Harderwijk, 29 Junij 1847

Wel; Edel Achtbare Heeren!
Dezer Stad

De ondergetekenden geven met verschuldigden eerbied te kennen, dat de

overlast, die wij hebben, zoo wel bij dag, als bij nacht, ondragelijk word, van het publieke huis in onze straat. Men schaamt zich niet den ganschen dag voor de deur te staan, en op straat, te tieren en te razen, ten schande voor een ieder die onze straat passeert, en dat menig een te rug houd onze winkel te bezoeken tot ons groot nadeel.

En bij nacht Wel Edele Achtbare Heeren is het aanhoudend dat wij in duizend angsten verkeerden, en in onze rust worden gestoord, wij, die behoorlijk zijn gepatenteerd, lands en stads lasten gewillig dragen, zo is het, dat wij: Ued. Achtbaren ten vriendelijkst verzoeken, dat gij hun deze buurt doet ontruimen, na eene buurt waar men dan geen lasten draage, en waar de huizen daardoor niet installig³⁾ worden. En kon het in Uwe overweging komen hoe menige des zondaags met het na, en uit de kerk gaan, van een groot gedeelte der stad, ontstigt worden die noodwendig onze straat moeten passeren.

wg: A.R. Boonen, J. Brandes, P. Palland, P. Kuijman, J.G. Fijn van Draat, J.S. Jansen, J.J. Fijnvandraad

NB: uit archiefonderzoek blijken dit bewoners van de Hondegatstraat te zijn: Albert Roelofs Boonen-huis 68 nu nr. 16, Izak Brandes-huis 67 nu nr. 15-17, Peter Palland- huis 57, Pieter Kuijman-huis 59 nu nr. 8, Jacob Gerrit Fijnvandraad-huis 60 nu nr. 3, Jan Severijn Jansen (bakker)-huis 64 en Jan Jacob Fijnvandraad-huis 54.)

*Aan het Edel Achtbare Bestuur
de Stad Harderwijk*

De ondergeteekenden, als naaste burenen van het Speelhuis de Kaap de goede Hoop, toebehoorende aan Muller, nemen de vrijheid, zoo wel in het zedelijk belang van het algemeen, als dat van hunner kinderen in het bijzonder, om zich tot Uwe E Achtb te wenden, met het eerbiedig verzoek, de noodige bevelen te willen uitvaardigen tot sluiting der voordeur, als hoofdingang van genoemd speelhuis; met den uitdrukkelijken last, dat de zich aldaar bevindende Dames binnen 's huis blijven, of zich desnoods alleen aan de achterdeur van dat huis vertoonen.

Deze hoogst wenselijke maatregel, zal vele vechtpartijen en onstichtelijke tooneelen voorkomen, en de rust der anders vreedzame buurt, ook bij de aanstaande kermis, uiterst bevordelijk zijn.

Het welk doende etc.

*wg.: M. Luijmens, M. J. Vermeer, P.R. Lieman en W. Fijnvandraad
Harderwijk, 5 Junij 1849*

NB: De ondertekenaars woonden in wijk 6 in de Hoogstraat. Matthijs Luijmens in huis 12, Maas Jacob Vermeer huis 16, Rickert Lieman huis 15 en

Willem Fijn van Draat huis 14. Bordeel "Kaap de Goede Hoop", van Gustav Heinrich Muller, was gevestigd op nr. 13

Alle kritiek heeft er toe geleid dat op 21 februari 1855 een verordening werd aangenomen:

Enkele artikelen uit deze verordening:

- art. 5 Publieke speelhuizen mogen slechts worden opgericht met toestemming van de Burgemeester. Jaarlijks moet verlenging worden aangevraagd. Er moet opgave gedaan worden over hoeveel en welke vrouwen. Bij elke verandering van personeel kenbaar maken.
- art. 8 Een opzettelijk daartoe ingerigt zijnde boekje, een nummer, stadszegel en handtekening van de Burgemeester en indien zij schrijven kan, haar handtekening is voor publieke vrouwen verplicht.
- art. 9 Om de veertien dagen onderzoek is verplicht.
- art. 12 De publieke vrouwen mogen buiten het huis, of het zij aan de deur of op de stoep, door woorden en gebaren, op welke wijze ook, geen aanleiding tot onzedelijkheid geven.
- art. 13 Het bedrijf van publieke vrouw toe te laten of te begunstigen is een ieder behalven aan de erkende houders van publieke huizen verboden.
- art. 14 Niemand mag zich als publieke vrouw onder welk voorwendsel ook, gedragen, dan de als zodanig ingeschreven.

Bij raadsbesluit van 1-1-1892 werden de "huizen van ontucht" verboden.

Noten:

- 1 Grote Poortstraat 25
- 2 Notaris De Mol, 21-02-1846, akte 21: Gerrit Hulsman, winkelier, verkoopt aan Gustaaf Hendrik Muller, herbergier, huis en erf nr. 383 met ernaast gelegen tuin, Hoogstraat tussen Van Raalte en het Warmoessteegje (=Pasenstraat). Gekocht van Hendrik Verhoef, timmerman.
- 3 Installig: in de uitdrukking "installig maken": zijn marktwaarde doen verliezen.
- 4 UE.A. afkorting voor "U Edel Achtbare"

Hanzeconflicten en oorlogen waarbij Harderwijk betrokken was

Doordat de handel van Harderwijk tijdens de Hanze internationaal werd ontstonden er, met (buitenlandse) steden maar ook met staten, conflicten over deze handel, soms zelfs zo dat Harderwijk ging deelnemen in oorlogen, die gevoerd werden namens en door de Hanze.

Ik heb hier o.a. gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- . De Hanserecesse, een 27 banden tellende bundel met daarin de beslissing der Hanzedagen;
- . Het Hansisch Urkundenbuch, een bundel van 6 banden met de archiefvermelding over Hanzeatische zaken tot 1413;
- . HUB I, no. 846 en 847, J. Benders: 'Quid sunt 'marce sterlingorum' fabricate apud Vollenho? A numismatic puzzle in the diocese of Utrecht at the beginning of the thirteenth century', (Enschede 2009);
- . HUB I, no. 848 en 849.

Eén van de eerste conflicten waarbij Harderwijk internationaal als stad betrokken was, was het conflict met Hamburg en Renoldsburg (nu Rendsburg geheten). Het ging hier om illegale graanhandel.

Circa 21 april 1280 wordt de vrede tussen Harderwijk enerzijds en Hamburg en Renoldsburg hersteld door bemiddeling van de schepenen van Deventer, Kampen en Zwolle en door een afgevaardigde van de graaf van Holstein. Renoldsburg lag namelijk in het graafschap Holstein. Interessant is het volgende bericht dat is vermeld in het boek *Geschiedenissen der stad Zwolle (1767)*:

"In April 1280 wisselen Hamburg en Harderwijk gevangenen uit, waarbij Harderwijk nog een som geld moet betalen, te weten 200 marken sterling. Dit waren vermoedelijk zilveren staven, die gemaakt werden in Vollenhove. Na het uitwisselen van de gevangenen moesten de Harderwijkers nog elk jaar op Pasen 50 marken sterling betalen, waarschijnlijk een behoorlijk bedrag. Ook met Rendsburg worden gevangenen uitgewisseld. Hier moest door Harderwijk ook een som betaald worden die de schade dekte. Kennelijk zorgde dit voor wat problemen, want er ontstond een ruzie waarbij Kampen, Deventer en Zwolle intervenieerden".

Het moge duidelijk zijn dat de banden tussen Harderwijk en Hamburg, dat al deel uitmaakt van de voorloper van de stedenhanze, niet meteen goed waren. In een ander stuk, uit juni 1280 wordt zelfs gesproken van een vete, wanneer het conflict kennelijk weer opspeelt. Uiteindelijk neemt Stendal, een Duitse stad, de Harderwijkers in bescherming en wordt Harderwijk vergeven door Hamburg. Harderwijk betaalt een schadeloosstelling, waarna de privileges hersteld worden. In augustus 1290 wordt er opnieuw een schikking gedaan, dit naar aanleiding van opnieuw onrusten tussen Harderwijk en Hamburg. Er schijnt sprake te zijn van geweest van geweld en Harderwijk verzekert in de schikking dat de Hamburgse gevangenen te Harderwijk

goed behandeld worden, er schadeloosstelling wordt gevraagd en er wordt gesproken over de graanhandel. Dit laatste is interessant omdat hieruit blijkt dat Harderwijk handelde in graan met Hamburg; het graan was waarschijnlijk afkomstig uit de landen rondom de Oostzee. Na deze schikking keert de rust definitief weer en horen we niet meer over onlusten tussen Harderwijk en Hamburg.

Nog een aantal internationale conflicten waarbij Harderwijk(er)(s) betrokken waren:

- . Op de Hanzedagvaart te Lübeck in 1358 eiste Thyde Zubon, koopman uit Harderwijk, schadevergoeding van de Vlamingen, die zijn kogge in Antwerpen 35 weken hadden vastgehouden. Hij verklaarde voor 100 schilden schade te hebben geleden aan de lading, voor 300 aan "ghetauwe" (takel en want) en andere dingen, daarnaast nog 800 voor derving van inkomsten. Voorts klaagde hij, dat men hem "ontguedet ende arem" gemaakt had en hij verzocht de Hanze te onderzoeken of de Vlamingen van plan waren dit nog een keer met hem te doen. Daarbij dreigde hij dat de Antwerpenaars genoeg koggen op zee hadden om vergelding te doen voor wat ze hem hadden aangedaan. Jaren later werd deze zaak bijgelegd. Pas op 24 augustus 1360 verklaarden de gemachtigden van de graaf van Vlaanderen en de steden Gent, Brugge en Ieperen de door de Hanze geëiste schadevergoeding te zullen betalen. Tideman Sube (sic) of zijn lasthebbende (procurator) Hans Dapper zou 413 gouden schilden ontvangen, doch het duurde tot 2 november 1363, voor deze schadevergoeding werd ontvangen.
- . In 1294 worden in Ravensere, Scarborough en New Castle 39 schepen opgelegd, waarvan 1 uit Harderwijk.
- . Op 8 augustus 1480 worden te Sanwich (Engeland) twee hullen van Harderwijk met hun bemanning vrijgelaten. Zij worden niet vervolgd, ondanks dat Nijkerk burgers van Calais gevangen had genomen.
- . In 1492 bemoeit hertog Karel van Gelre zich met een Harderwijker zaak. Hij vraagt de koning van Denemarken de schade te vergoeden die Denen hebben toegebracht aan een schip van Harderwijk, door het te plunderen

Verder kreeg Harderwijk nationaal te maken met andere gewesten en steden in Nederland waarmee men om de handel in conflict raakte:

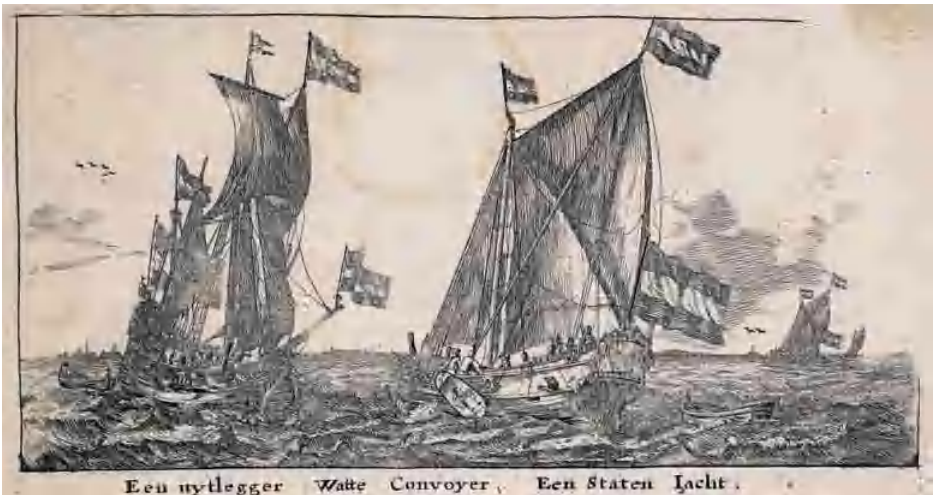
- . In oktober 1438 regelt het stadsbestuur het conflict met de stad Edam. Het gaat hierbij om een aantal gevangen genomen Harderwijkers door Edam. Waarom is niet duidelijk.
- . In 1441 had Zwolle grote geschillen met de Gelderse Hanzesteden en dan vooral met Harderwijk. De geschillen tussen Zwolle en Harderwijk waren echter ook in het jaar daarop niet opgelost. De algemene Hanzevergadering van 1442, die overigens alleen door Kampen als Nederlandse stad werd bezocht, besloot daarom dat Kampen en Zutphen het geschil tussen Zwolle en Harderwijk moesten zien op te lossen. Regel binnen de Hanze was immers, dat als twee Hanzesteden in twist geraakten, de beide dichtstbij gelegen steden die strijd moesten zien bij te leggen. Slaagden

zij daarin niet, dan werden beide partijen voor een oplossing van hun geschil naar de eerstvolgende algemene Hanzevergadering verwezen. Op 13 oktober 1479 sluiten Harderwijk, Elburg en Hattem vrede met Haarlem, Amsterdam en Alkmaar en andere Hollandse steden. De reden waarom blijft duister.

- . In januari 1522 schrijft hertog Karel aan Amsterdam dat hij de zes Amsterdamse schepelingen, die te Hattem gevangen zitten vrij zal laten als de Harderwijkse burgers, die door Harlingen gevangen genomen zijn, ook vrij komen. Hier vindt dus een soort gevangenenruil plaats. Waaronder Harlingen de Harderwijkers gevangen genomen had weten we niet.
- . In de oorlog tussen hertog Karel en Enno, graaf van Oost-Friesland kapen burgers uit Edam schepen van Harderwijker kooplieden en schippers. Of ze terug gegeven zijn is niet bekend.
- . In 1536 worden er schepen en burgers van Harderwijk in of in de buurt van Alkmaar en Enkhuizen overmeesterd door onderdanen van paltsgraaf Frederik.

Maar ook Harderwijk liet zich niet onbetuigd in de Hanzetijd:

- . Op 13 oktober 1442 krijgt het stadsbestuur de opdracht van Philips van Bourgondië, graaf van Holland en Zeeland om het tolgeld voor de stad Naarden te verlagen en de gevangen genomen burgers uit Naarden vrij te laten.
- . Op 17 mei 1543 wordt onze stad gesommeerd de schade te vergoeden, die burgers van Kampen, Deventer, Keulen, Munster, Hamburg en Dantzig hebben geleden doordat uitleggers (met geschut bewapend platboomde vaartuigen, bestemd voor de beweeglijke aanvulling van de verdediging van een linie of stelling) van Harderwijk, hun schepen aanhielden en doorzochten.

In bovenstaande conflicten ging het allemaal om schepen en personen. Maar er waren ook veel zakelijke conflicten:

- . In mei (31) 1549 vinden de Harderwijker schippers die hun goederen lossen aan de kade van Arnhem het gevraagde kraangelde te hoog en er ontstaat een conflict.

Visserij

Ook wat betreft de visserij kreeg Harderwijk te maken met conflicten. Vooral met de stad Naarden waren er vele conflicten over de visserij:

- . Al in 1360 dreigt Holland met het bevel aan Amsterdam en Waterland heerkoggen (oorlogskoggen) naar Naarden te brengen i.v.m. een heervaart (expeditie) tegen Harderwijk.

Op 13 oktober 1442 verzoeken "de Schepenen aan Amsterdam, Wesep, Munnekendam, Edam, Hoorn, Enkhuysen, Medemblick, Texel en Wieringen niet te doen als Naarden, dat de schepen met visch van Harderwijk in beslag neemt, doch de Harderwijker visschers te helpen en te beschermen".

Hierop gelast Philips van Bourgondië, graaf van Holland en Zeeland, Burgemeesters, Schepenen en Raad het tolgeld, waarover Naarden heeft geklaagd, te verlagen en de gevangen burgers van Naarden in vrijheid te stellen.

- . In het jaar 1443 kreeg Harderwijk naast Naarden ook stapelrecht (zie kader) voor vis. Dit betekende dat alle vis gevangen op Noordzee, Waddenzee en tussen Muiden en Kampen, bestemd voor verder vervoer via de Veluwe, naar de afslag van Harderwijk moest. De visafslag bevond zich in de Bruggestraat nabij de Bruggepoort. Hier was ook het herbergkwartier van de stad en bevond zich herberg De Hollandsche Tuijn waar vaak hooggeplaatste gasten verbleven. Visserij, verwerking van en handel in vis zijn lange tijd een belangrijke pijler voor de economie van Harderwijk geweest. De grootte van het plein de Vischmarkt geeft dit eigenlijk nog steeds aan. Arnold, hertog van Gelre, belooft haar in dit recht te zullen steunen tegen Naarden.

*Het **stapelrecht** is een recht dat sommige steden - stapelplaatsen - verkregen, of zich zelf toeëigenden, met name in de Middeleeuwen. Het recht hield in dat goederen die langs een stad werden vervoerd, eerst in de stad moesten worden opgeslagen en daar te koop worden aangeboden.*

- N.B. Naarden kreeg al in 1342 het stapelrecht van graaf Willem IV. Dit recht bepaalde dat alle vis gevangen tussen Muiden en Kampen in Naarden moest worden gelost en verkocht. Maar de haven van Naarden verzandde, waarmee het stapelrecht van Naarden al snel verdween.

Ook met Bremen rezen er geschillen, want op 25 oktober 1443 verklaren Burgemeesters en raadsleden van Bremen, dat aldaar de burgers van Har-

derwijk niet meer gemolesteerd zullen worden ter zake van de stokvis (zie kader) die de Hollanders aan burgers van Bremen ontnomen en naar Harderwijk hebben gebracht.

Stokvis is de benaming voor gedroogde vis. Stokvis wordt meestal gemaakt van kabeljauw, maar soms ook van leng, lom, koolvis of schelvis. Door het drogen is de vis veel langer houdbaar; afhankelijk van hoe koel en droog de vis bewaard wordt, kan de houdbaarheid oplopen tot wel een jaar.

In het jaar 1433 kreeg Harderwijk te maken met een conflict tussen de Hertog van Gelre en de stad Keulen. Hij nam een lading stokvis, die door een schipper van Harderwijk naar Keulen vervoerd werd, in beslag. De lading behoorde toe aan een Keuls koopman, Herman van der Hallen, die het er niet bij liet zitten, maar uitgebreide pogingen in het werk stelde om zijn lading terug te krijgen of daarvoor een vergoeding te krijgen, echter tevergeefs. Het conflict breidde zich uit en de hertog nam nog vele goederen uit Keulen in beslag. Het conflict sleepte zich voort en op 5 oktober 1465 besloot de Raad van Keulen als tegenmaatregel arrest te laten leggen op alle Gelderse schepen en goederen die Keulen passeerden, alsmede op goederen en wagens in het landverkeer.

Ook met Amsterdam rees er een conflict. In 1479 in de Vasten brachten de vissers van Amsterdam, liggende op de Zuiderzee, aan sommige vissers van Harderwijk enige schade toe. Toen zij dit nu twee maal gedaan hadden, deden die van Harderwijk desgelijks en beklagden zich bij de overheid van Amsterdam, dat men hun schade gedaan had. Niet heel lang hierna kwam er een groot schip van Harderwijk, met veel goed geladen, voor de stad Enkhuizen. "Die van Amsterdam, dit vernemende, maakten terstond gereed enig ligt volk, dat tot alle boosheid geneigd is, en roeiden snel met hunne baardsen (zie kader) derwaarts. Zij namen het schip met geweld uit de haven en wilden het naar Amsterdam brengen. Die van Enkhuizen, dit ziende, vielen ook terstond in hunne baardsen, om de haven van hunne stad te beschermen en de anderen te achtervolgen. Toen de Amsterdammers zagen, dat zij snel vervolgd werden, namen zij kleine schuitjes en roeiden zoo hard mogelijk naar de stad Edam. De Enkhuizers roeiden hen met alle macht na, roepende dat het zeerovers en dieven waren, zodat zij met de Amsterdammers slaags raakten en velen van hen over boord wierpen. Ook namen zij velen van hen gevangen, die naar Enkhuizen gebracht werden".

Baardse, Baartse, Baerdze, Barge, Berge:

15e tot 18e eeuwse term voor kleine snelle oorlogsvaartuigen, die ook de binnenwateren bevoeren. Dit konden zowel roei- als ook zeilvaartuigen zijn.

Het woord is afkomstig van het Franse woord 'barge', volgens Mr. Jhr. J. van Lennep een 16e eeuwse oorlogsschip van de westoever der Zuiderzee. Hij schrijft: "In den Gelderschen krijg werd in 1518 by die van Hoorn en de omliggende dorpen, ter bevestiging der kust, een groote baartse gebouwd, die zeer hoog getuigd was en boven alle andere schepen uitstak. Zy kon met riemen geroeid worden, was licht in evenredigheid met haar grootte en voerde veel zeil."

Zeeroverij

Vanaf ongeveer 1430 braken er diverse kaperoorlogen uit tussen deze steden en vrije handelaren uit steden die geen lid waren van het verbond, met name uit de graafschappen Holland, Zeeland en Engeland.

De aantrekkende handel tussen de steden die tot de Hanze behoorden en die hun handelsroute over de toenmalige Zuiderzee hadden om handel te drijven met het noorden, trokken ook de aandacht van zeerovers. Eén van de bekendste rovers van die tijd was Klaus Niklaus Stortebeker. Hij en zijn compagnons die zichzelf de Likedelers noemden, wat vrij vertaald "iedereen krijgt zijn deel" betekent, maakten vele schippers rond die tijd het leven zuur.

Een sterke expeditie, in mei en juni 1400 door de Hanze afgezonden, trad tegen hen op. Hamburg, Lubeck en Bremen, Groningen en de Zuiderzee-steden: Deventer, Kampen, Harderwijk en Elburg, namen er deel aan en slaagden er in enkele roofoorden te vernielen. Andere werden in handen gesteld van Keno torn Broke, Hisko van Emden en anderen, die men in dit opzicht lichtvaardiglijk meer vertrouwde. "Herhaalde expedities waren nog nodig om het kwaad te bestrijden: de schijnbaar betrouwbare Oostfriesche hoofdelingen wisten zich telkens weder van de hulp der zeeroovers tegenover elkander en de Hanze te bedienen. Nog meer dan dertig jaren lang speelden de zeeroovers eene hoofdrol in de Friesche twisten."

In 1401 versloeg een Hamburgse vloot, bijgestaan door schepen uit Kampen, Enkhuizen en Harderwijk, Klaas Stortebeker en zijn Likedelers bij Helgoland. (De Likedelers waren Oost-Friese piraten die zichzelf "Vrienden van God en vijanden van de hele wereld" noemden.)

Op 20 oktober 1401 werd Stortebeker in Hamburg veroordeeld tot onthoofding; zijn beide compagnons trof hetzelfde lot in het jaar 1402.

Ook in Harderwijk worden zeerovers gevangen gehouden en veroordeeld, getuige de volgende reeks van berichten:

- . Op 14 mei 1565 zendt de Prins van Oranje, stadhouder-generaal in Holland, Zeeland en Friesland, aan "Schout, Burgemeesters en Raden van Harderwijck, het resultaat van het te Amsterdam gedaan onderzoek naar de zeeroverij van Meinart Vriesen, die zich te Harderwijck in hechtenis bevindt", en verzoekt hun hem overeenkomstig te straffen.
- . Op 13 september 1565 verlangt stadhouder Karel Brimeu van Burgemeesters, Schepenen en Raad, in antwoord op hunnen brief van 6 september j.l., dat zij Meinart Friese en zijne medeplichtigen ondervragen en vonnissen in tegenwoordigheid van een of twee commissarissen van het Hof, hetgeen indertijd in de zaak tegen de falsaris Aelbert van Plettenborch ook werd gedaan.
- . Op 27 oktober 1656 besluiten Kanselier en Raden opnieuw 2 commissarissen naar Harderwijk te zenden, om Meynart Fries, Michiel van Holstein en Goedert van Velthuysen, beschuldigd van zeeroof, in tegenwoordigheid van Burgemeesters, Schepenen en Raad nogmaals te verhoren op de door het Hof opgestelde en hierin opgenomen vraagpunten.

- . Op 31 oktober 1565 committeren Kanselier en Raden Peter van Appeldoren en Amelis van Ampstel van Mijnden, om te Harderwijk de gevangenen zeeroovers te verhoren en de uitslag er van te rapporteren.
- . Op 17 november 1656 verlangen Kanselier en Raden, "gehoord het rapport hunner commisarissen" (zie 31 oktober), van Burgemeesters, Schepenen en Raad bericht, of zij het door het Hof tegen Meynart Friese c.s te wijzen vonnis al of niet willen uitvoeren.
- . Op 26 november 1565 laat het Hof van Gelderland de executie van het vonnis van de te Harderwijk gevangenen zittende zeeroovers Meinard Vriessen, Michiel van Holsteijn en Goedart van Velthuysen, over aan de Schepenen.

Oorlog met Denemarken

Ook nam Harderwijk deel aan de oorlogen tegen Denemarken: In de periode 1300-1450 deden zich slechts sporadisch situaties voor die een "gesamthansische" eenheid in beleid opriepen en bij nadere beschouwing blijkt zelfs in die gevallen de eenheid niet zo groot te zijn geweest als de literatuur wil doen geloven. Het meest aangehaalde voorbeeld op dit terrein is de oorlog die de Hanze met succes voerde tegen koning Waldemar IV van Denemarken aan het eind van de jaren zestig van de veertiende eeuw. Aanleiding voor deze oorlog was de inbreuk die de Deense koning pleegde op de Duitse voorrechten, door verhoogde heffingen te eisen op Gotland, dat hij in 1360 op koning Magnus van Zweden veroverd had. Nadat Lübeck en de Wendische steden eerst tevergeefs hadden geprobeerd zelf door militair ingrijpen het tij te keren, besloot een groot aantal Hanzesteden eind 1367 in Keulen tot de oprichting van een militair verbond tegen Waldemar IV, de zogenoemde Keulse Confederatie. Deze Confederatie wordt vrij algemeen beschouwd als het summum van hanzische samenwerking tegen de aantasting van Hanzepriileges door een buitenlandse vorst.

Bekijken we echter wat gedetailleerder welke steden zich aaneensloten tegen Waldemar en welke taken van hen verwacht werden, dan zien we toch regionale verschillen doorschemeren. In Keulen hadden zich vertegenwoordigers verzameld van de Wendische steden Lübeck, Rostock, Stralsund en Wismar, van de Pruisische steden Kulm, Thorn en Elbing en van de zogenoemde Zuiderzeesteden Kampen, Harderwijk, Elburg, Amsterdam en Den Briel. Daarnaast was nog een aanzienlijk aantal steden indirect vertegenwoordigd door de aanwezige afgevaardigden. Deze steden hadden allemaal direct belang bij een ongestoorde handel op Gotland en, belangrijker nog, bij een ongehinderde doorvaart door de Sont, die de belangrijkste verbinding tussen Noord- en Oostzee was en gecontroleerd werd door de Deense koning.

Hoe groter de belangen die op het spel stonden, hoe groter de militaire inzet (zie tabel 1): Kampen, de belangrijkste Nederlandse stad in de Oostzeehandhandel, zou een kogge en twee rijnschepen met 150 gewapende manschappen leveren, terwijl van de andere Zuiderzeesteden samen een kogge met

honderd man verwacht werd. Ook voor de Wendische steden gold een inzet naar belang en draagkracht. De Lijflandse steden, ook duidelijk belanghebbenden, behoorden niet tot de oprichters van de Confederatie, maar leverden wel een militaire bijdrage aan het stedelijke contingent.

Militaire inzet tegen Waldemar IV van Denemarken, zoals vastgelegd door de Keulse Confederatie, november 1367.

Steden	Schepen	Manschappen
Wendische & Lijflandse steden	10 koggen	1000
Pruisische steden	5 koggen	500
Zuiderzeesteden, Kampen	1 kogge, 2 rijnschepen	150
Zeeland	2 koggen	200
Overige Zuiderzeesteden (o.a Harderwijk)	1 kogge	100
Totaal Zuiderzeeschepen:	4 koggen, 2 rijnschepen	450
Totale inzet	19 koggen, 2 rijnschepen	1950

Ter ondersteuning van iedere kogge moesten ook nog een schuit en een "snykke" worden uitgerust.

De Saksische en Westfaalse steden, die geen direct handelsbelang in Denemarken hadden, maakten geen deel uit van het militaire verbond en weigerden zelfs om ook maar een deel van de financiële lasten te dragen.

De Keulse Confederatie was dus geen "gesamthansische" aangelegenheid, maar het verloop en de afloop van de oorlog met Waldemar illustreren wel treffend het karakter van de Hanze als Interessengemeinschaft van Duitse kooplieden. De direct betrokken steden van de Keulse Confederatie versloegen de Deense koning, die hun voorrechten en privileges bevestigde en deze zelfs liet uitvaardigen voor 'alle den anderen steden, borgheren, copluden und ereme ghesynde, de mit en yn erem orloghe begrepen syn unde yn erem rechte', voor diegenen die deel hadden aan Hanzerechten, dus in theorie ook voor die Westfaalse en Nedersaksische steden die niet hadden deelgenomen aan de Confederatie.

Ook op andere tijdstippen in de Hanzetijd moest Harderwijk meedoen met de oorlogen die door de Hanze werden gevoerd.

Op 21 april 1394, tijdens een dagvaart, werd er tot de aankoop van een schip besloten. De raad van Harderwijk, tezamen met nog een aantal steden als bijvoorbeeld Elburg, Stavoren, Hindelopen, etc., had besloten een nieuw oorlogsschip te laten bouwen met een bemanning van 55 knechten, waarvan 85% ook nog persoonlijk bewapend werd.

Harderwijk bood als "vredesschip" een hulk aan, maar die werd afgekeurd. Men kocht een schip in Amsterdam. In totaal zaten er op het vredesschip 47 gewapende mannen en 8 knechten voor hun verzorging. Het schip vertrok uit Harderwijk. Uit de Deventer rekening blijkt dat men daar een bijdrage van 164 gulden en twee groten voor het schip heeft betaald. Stavoren droeg 50 gulden bij en Harderwijk 142 "nye" guldens. Die waren minder waard.

Het ging in de operatie van 1394 om een optreden tegen Denemarken. De kosten van deze actie werden op de belanghebbende kooplui verhaald door pondgeld te heffen. De voogden van Zutphen, Harderwijk, Elburg en Stavoren besloten die op Schonen te innen.

In deze tijd drijven de Harderwijker kooplui door middel van de Sontvaart voornamelijk handel met Zweden. Zij hebben hun eigen pakhuizen in de havenstad Skanør, waar zij bovendien talrijke privileges genieten op het gebied van tolgeld, rechtspraak en erfrecht t.o.v. buitenlanders en in het buitenland overleden Harderwijkers.

In 1399 rustte de stad Hamburg voor gezamenlijke rekening een schip uit, bewapend met 48 man en drie "ledige" knechten. Ook hieraan nam Harderwijk deel met personeel. De verhouding tussen de deelnemers was als volgt:

Zutphen	13 man en 2 knechten
Deventer	8 man en 2 knechten
Harderwijk	8 man en 2 knechten <i>(Waarom Harderwijk deelnam is niet duidelijk)</i>
Elburg	5 man
Hindeloopen	6 man en 1 knecht
Stavoren	7 man en 1 knecht

In de in 1447 gehouden algemene Hanzevergadering te Lübeck blijkt uit een bij die gelegenheid opgestelde lijst dat Keulen en Brunswijk elk 20 gewapende lieden zouden leveren. Lübeck en Maagdenburg elk 16 man, Deventer, Nijmegen samen met Tiel en Zaltbommel 8 man, Munster, Dortmund, Soest (Dld) en Osnabruck ook 8 man. Zwolle, Kampen en Wesel elk 5, Groningen en Roermond ook elk 5, Zutphen, Arnhem, Duisburg en Paderborn 4, Harderwijk 2, Elburg en Doesburg elk 1.

In 1450 stelt de Hanzevergadering te Lübeck een lijst vast van het aantal gewapenden, die de Hanzesteden moesten leveren in tijd van oorlog. Nijmegen 8, Deventer 8, Kampen 6, Zwolle 5, Groningen 5, Zutphen 4, Arnhem 4, Zaltbommel, Tiel en Roermond samen 5, Harderwijk 2, Elburg 1, Doesburg 1.

De Sont en de Sontvaart

De zeestraat tussen het Deense eiland Sjælland en Zweden was reeds in de 13de eeuw belangrijk voor de Nederlandse handel (Ommelandvaart, zie deel 7). Sluiting van de Sont had dan ook funeste gevolgen voor de Nederlandse economie. De oorlogen tussen Denemarken en Zweden hebben de vaart door de Sont meerdere malen belemmerd (zie oorlog met Denemarken).

De handel op de Oostzee was voornamelijk geconcentreerd te Amsterdam, waar de stapelmarkt gevestigd was. De meest bezochte Baltische havens waren Lübeck, Danzig, Koningsbergen en Riga. De graanhandel op de Oostzee is in deze periode de belangrijkste pijler van de noordelijke scheepvaart en wordt wel de moedernegotie genoemd.

Hollandse driemaster op de Sont.

Hendrick Cornelisz Vroom 1614

Om u een indruk te geven hoeveel schepen door de Sont voeren in de periode 1562 tot 1650: Nederlandse schepen 23.000 en andere landen 13.500. Hoeveel het aandeel van Harderwijk hierin was, vereist nog nader onderzoek. Zodra dat afgesloten is, zal ik daarvan verslag doen.

De vrede van Harderwijk

Eén keer kwam Harderwijk in het middelpunt van de Hanze te staan en wel bij de beëindiging van één van de oorlogen tussen de Hanze en anderen. Harderwijk werd de stad waar de vrede gesloten werd.

Na afloop van de Hollands-Wendische oorlog, in 1441 afgesloten met de vrede van Kopenhagen, bleven de spanningen van Holland met de Hanze bestaan en op 24 juli 1442 verklaarde het voorheen neutrale Bremen de oorlog aan Holland, Zeeland, Vlaanderen en Friesland. Een maand later gaf Filips toestemming aan Amsterdam om een vloot uit te rusten en begon een oorlog die vier jaar zou duren en waarbij de Bremer kaper Grote Gherd in 1443 bij de Sont dertien voornamelijk Zeeuwse schepen wist te kapen.

Waarom ging Bremen deze confrontatie aan? Wel, dat was vanwege de schade die het had geleden in de Hollands-Wendische oorlog waarin het neutraal was geweest. Dat Harderwijk geleden heeft in deze oorlog is zeker, want op 25 oktober 1443 verklaren Burgemeesters en Raadsleden van Bremen, dat in Bremen de burgers van Harderwijk niet meer gemolesteerd zullen worden vanwege de stokvis die de Hollanders aan burgers van Bremen ontnomen en naar Harderwijk hadden gebracht.

Dat Harderwijk toch wel een echte Hanzestad was bleek toen er onderhandelingen op gang kwamen om dit gewapend conflict tussen Bremen en de Hollandse, Zeeuwse, Vlaamse en Friese Hanzesteden op te lossen. Zij onderhandelden maandenlang met elkaar in de Hanzestad Harderwijk. Uiteindelijk bereikten zij overeenstemming. Nadat de Hertog van Bourgondië en de Aartsbisschop van Utrecht het vredesverdrag goedgekeurd hadden werd op 8 mei 1446 de Vrede van Harderwijk gesloten.

Natuurlijk blijft de vraag: waarom Harderwijk? Een echte verklaring is niet te geven, maar wel een gissing: In de eerste plaats omdat het lag in het neutrale Gelre en niet had deelgenomen aan de oorlog. Ten tweede: het was makkelijk te bereiken, zowel over zee als over land.

Volgende keer zal ik iets vertellen over de scheepvaart en de scheepstypen die (mogelijk) onze stad hebben aangedaan; tevens zal ik proberen te schetsen welke goederen via Harderwijk vervoerd werden.

Kent u de geheimen van Internet? *OGB Design wel!*

OGB Design maakt websites met een perfecte koppeling tussen techniek en creativiteit. Op beide onderdelen levert OGB Design uitstekende prestaties. OGB Design biedt de ondersteuning die u nodig heeft en waar u om vraagt.

OGB Design

Meerkoetmeen 42

3844 XR Harderwijk

T: (0341) 433 444

F: (0341) 433 555

E: ogb@ogb-design.nl

*Creative
Webdesign*

Kijk ook eens op www.ogb-design.nl

Coman Mette was, lijkt het, een gegoede en actieve zakenvrouw in Harderwijk in de tweede helft van de vijftiende eeuw. Zij bezat enkele huizen en verkocht in 1475 een schip aan Arent Wouters.

Uit de vermeldingen in de recognitieboeken blijkt dat zij betrokken was bij de lakenfabrikage c.q. handel. In 1459 kocht ze kaarden - de kaardenbollen werden gebruikt bij het bewerken van wol. Symon de opreder - opreden is het apprèteren van laken - bekende in 1461 aan Coman Mette 8 gulden schuldig te zijn, die hij aan de verwers zal betalen om haar lakens te verwen. Oelant Pauwen verplichtte zich in 1467 voor Coman Mette 25 lakens te vollen en te smaken, iedere week één, enz.

Sinds enige tijd kan men keukens en, meen ik, parketvloeren "leasen". Ook wat dat betreft is er weinig nieuws onder de zon. Coman Mette had 500 jaar geleden al een "lease"-bedrijf in huisraad en koeien. Meister Jan de Joedens dochter huurde in 1460 een trisoor (aanrecht, tafel, buffet) en een bed van Mette voor 1 cruiser per week, de hierboven genoemde Oelant Pauwe huurde ook een bed "bij de week", Jan Sommitgen huurde het huisraad dat hij in huis had van Mette en, zoals uit de hierna volgende lijst blijkt hadden enkele mensen een koe in huur van Mette.

"Dit is die schout die men Coman Mette sculdich is", zo luidt het opschrift van een los vel, dat ooit uit het Harderwijkse recognitieboek over de jaren 1479-1497 is verwijderd. Coman Mette is omstreeks 1482 overleden en misschien is het stuk in die tijd opgesteld.

In de lijst worden veel inwoners van omringende plaatsen genoemd, vandaar dat het mij wel aardig leek om die te publiceren. Opvallend is het relatief grote aantal Kootwijkers. Brachten de Kootwijker schapenboeren misschien hun wol naar Hardewijk en deden daar hun inkopen?

Zoals in die tijd gebruikelijk begint elke regel met "item", dat hier is weggelaten. Er komen erg veel afkortingen in de tekst, die ik zo goed mogelijk heb opgelost.

01. *Luitgen Wijnesensz woenende tot Ermell is sculdicht 6 ? (misschien Vlemisch?) van Royen 7 stuyvers mijn 1 climmer*
02. *Eve Molien woenende tot Dornspijck 7 stuver*
03. *Leuse van Royen t suver mijn 1 climmer*
04. *Lubbert Sandersz tot Dornspijck 25 stuyvers ende 1 climmer*
05. *Stijne Naps 46 stuivers ende 1 climmer*
06. *Jacob Abelenesz 12½ stuyvers van spech ende 3 vierdell koecken ende 53 pont specks. Hierop betaelt eenhondert eijeren.*
07. *Peter Jansz woenende tot Ermell 2 lichte guldens*
08. *Peter Sijbe woenende toe Putten 37½ stuver*
09. *Jan Lubberts woenende t'Elburch 2½ lichte gulden ende 2 stuver ende 1 postulaetsgulden van geleende gelde.*
10. *Hein Stijp 3 rijnsche guldens ende 1 stoeter woenende tot Wessinge*

11. *Tijman Semmens (?) 4½ rijnsche gulden ende 1 stuver ende vierdell zwart pucket (puur = de op één na beste soort wol) die elle 13½ stuver, noch 1½ elle groeves (of groenes) die elle over 9 stovers.*
12. *Jonge Lubbert wonende tot Coetwijck 4 rijnsche gulden 6 stovers*
13. *Tijmen Lubbert tot Coetwijck 4 tijnsche guldens*
14. *Roesele Arnt Jacobsz 9½ stuver*
15. *Armgar Scherers dochter vuer die Smedepoerte 26½ stuver*
16. *Evert Gerrit woenende tot Coetwijck 4 rijnsche guldens 5 stuver, hier up betaelt 1 molder rogghe dat scepell vuer 14 stovers*
17. *Weijme Jonge woenende toe Hierden 6½ rijnsche gulden 1 stuver ende een voer turffs ende noch 3½ climmer, hier up betaelt 14½ lb (pond) wolle*
18. *Wolffert Oldenele 4 lichte guldens ende 2 scepell rogghe*
19. *Arnt Stevensz woenende tot Coetwijck 16 rijnsche guldens, hier up betaelt 9 wage wolle ende hij is noch sculdich 3 mingele teers*
20. *Heijll Arnt Mathijss tot Doorspijck 21 stuver mijn ½ climmer*
21. *Gherman Jacobs woenende tot Garder 18 climmers*
22. *Ghermen Scheres wijff 16 stuver voor laken, hier up betaelt 8 lb. Sacke vlocken ende noch 7 lb. Sacke vlocken (afval van wol of daarvan gemaakt)*
23. *Gerit Petersz woenende tot Nunspeet 3 rijnsche guldens ende 3½ stuver*
24. *Beltgin Alferts 5 mulder rogghe, dair up betaelt 2 scepell rogghe die olde Heijn Koicke 3 rijnsche gulden*
25. *die Jonge Heijn Koicke 19 stuver ende noch 4½ rijnsche gulden van sijn wijffs wegens*
26. *Arnt Swellicken(?) woenende up dat sant 4½ lichte gulden ende dair up betaelt 6 stuver des hadde die scout 1½*
27. *Henric Besselsz woenende tot Ermell 3½ molder rogghe ende noch 3 pachten, elcke pacht 3 scepell, hier up betaelt 3 scepell rogghe*
28. *Bernt Besselsz wijff woenende tot Nunspeet 12 stuver*
29. *Mette te Velde woenende tot Dornspijsck 9 stuver dair up betaelt 2 stuver*
30. *Albert Hielborn 1 hondert kucken ende noch 1½ elle coets(?) die elle over 9 stovers*
31. *Albert Jacobs Volkens wijff woenende tot Dornspijsck 2 rijnsche guldens 2 stuver*
32. *Ailt Nuetsgensz wijff woenende tot Coetwijck 4 hondert coecken ende 5 coecken ende 14 stuver van coeken van sijns vaders wege ende noch honderts coeken, hier up betaelt 4 lichte guldens, noch betaelt 1 scepell rogghe van 18 climmers*
33. *Bernt Vrese woenende tot Dornspijsck 1 elle puches van 11 stovers, hier up betaelt 11 climmers*
34. *Mette Reijners woenende in die nijestat 2 licht guldens*
35. *Eve Molijnen woenende toe Hierden 7 stuver*
36. *Evert Henric Aleijt van Ven dochters man 6 rijnsche guldens 1 stoeter, dair up betaelt ½ rijnsche gulden ende is noch sculdich 4½ stuver ende hour moeder helfft hier up betaelt 8 stuver van een deken*

37. *Alijt van Nac... (?) 39 stuvers*
38. *Geertruijt Oengeler tot Nunspeet 16 stuver ende 18 stuvers van een keo toe huere is noch sculdich 1 stuver van botter*
39. *Gerrit in den vogelen sanck 5 stuvers*
40. *Geertruit Claesz van Amsterdam 2 lichte guldens ende 2 stuvers*
41. *Goessen Heijnensz woenende tot Spriell 9 vierdell kocken ende 35 stuvers van burchtuchte van Jan Herberts wege*
42. *Heijn van Nammekennige 7 philips (guldens) van vlas*
43. *Mette hoir dochter 7 stuvers van vlas*
44. *Belike Coffers dochter 3 stuver ende 1 oirt ende 1 lb worses woenende tot Dornspijck*
45. *Jan Herbertsz woenende tot Ermel 35 stuvers ende noch 2 climmer ende Goessen Heijnensz is hier buege vuer Goessen Heijnensz 1½ hondert coeken ende noch 1½ vierdell cleijne koeken ende noch 1½ hondert grote koeken ende dese man woent tot Spriell.*
46. *Jacob Reest woenende tot Dornspijck 1 rijnsche gulden mijn 1 climmer ende 1 postulaets gulden van een koe toe huer, hier up betaelt 7 climmer ende 1 stuver*
47. *Maritgen Crommerts woenende tot Nunspeet 10 lichte guldens wijn 1 vles ende 4 stuver van een paar kaerden*
48. *Rende Goedesen 45 lb. Specs, dair up betaelt 3 gensen van 4 stuver*
49. *Neuede van Bernevelt 4½ climmer van vlas*
50. *Wijneke van Erscamp is sculdich hondert koeken*
51. *Egbert van Echten 9 viertell groen puicks, hier up betaelt 9 stuver mijn 1 oert*
52. *Wolter Heijns 5 stuver van lakenen en sijn vader scudich 1½ elle vuer wolle wits die elle vuer 7 stuvers, dait up betaelt 1 scepell van 18 climmer*
53. *Jan Peters die coster van Oesterwolde 5½ lichte guldens*
54. *Griek van Nannekamminga is sculdich 9 oirt rijnsche gulden, hier up betaelt 4 stuver*
55. *Rende Goesens is sculdich 7 stuvers ende noch 13 stuver van huer*

Noten:

climmer	gelderse gouden munt, zo genoemd naar de klimmende leeuwen
rijnsche gulden	gouden munt uit de Rijnstreek
postulaat gulden	minderwaardig aan de rijnsche gulden
stuver	stuiver
oirt	oortje, 2 duiten, ¼ stuiver
stoeter	oude munt van 2½ stuiver

Tenzij anders vermeld zijn doop (ged.) geboorte (geb.), ondertrouw (otr.), trouw (tr.), overlijden (†) en begraven (begr.) te Harderwijk en is de religie Ned. Hervormd.

In het vorige Vittepraetje stond een bedankje van Jan van Bijsteren en Fransina Johanna de Vente voor de belangstelling bij hun 60-jarig huwelijksfeest in 1914. Ik wist, dat ik van hen een foto had, gemaakt bij de viering van dit jubileum. Een familiegeschiedenis is natuurlijk altijd extra leuk met een foto erbij. De foto kwam meen ik van Gerrit Staal, die veelal foto's over Ermeloërs verzamelt.

Jan en Fransina kregen zeven kinderen. Twee kinderen stierven jong, maar van de anderen kregen zij ook kleinkinderen en misschien wonen er nog nakomelingen in Harderwijk.

De kinderen:

- 1 Dirkjen, geb. 30-7-1854, † 5-11-1918.
Tr. 19-5-1875 Franciscus Johannes van den BRINK, wever, spoorwegwerker, goederenbesteller, geboren 3-9-1853, † Deventer 14-7-1930.
- 2 Berendina, geb. 6-9-1858, † Ermelo 28-12-1938, tr. 5-11-1879 Gerrit Steenbergen, arbeider, geb. Ermelo 5-3-1856, † aldaar 1-11-1922.
- 3 Thijs, arbeider, geb. 20-12-1860, † 12-12-1940, tr. 30-7-1890 Petronella Bessels, geb. 3-11-1864, † 10-5-1936. Dit echtpaar kreeg 12 kinderen.
- 4 Lubbertje, geb. 24-10-1863, tr. (1) 25-10-1882 Lubbert Klaassen, arbeider, geb. 4-9-1857. Tr. (2) 6-9-1916 Hermanus van Ark, landbouwer, geb. 13-1-1866, † 18-2-1947, weduwnaar van Jannetje van den Brink. Ze kreeg met Lubbert Klaassen 9 kinderen.
- 5 Aart, geb. 30-11-1866, † 18-4-1868.
- 6 Jacoba, geb. 2-2-1869, † Barneveld 14-2-1947, tr. 12-6-1889 Gerrit Klaassen, spoorwegarbeider, geb. Veenendaal 8-1-1866 † vóór 1928. Ze kreeg met hem 10 kinderen.
- 7 Aartje, geb. 5-11-1874, † 20-10-1879.

Hierna volgen de voorouders van Jan van Bijsteren en Fransina Johanna de Vente.

Generatie I

- 1 De kinderen van Bijsteren (zie boven).

Generatie II

- 2 **Jan van BIJSTEREN**, arbeider, geb. 13-10-1828, † 20-11-1918. Gehuwd 19-4-1854
- 3 **Fransina Johanna de VENTE**, naaister, geb. 15-2-1829, † 25-6-1916.

Generatie III

- 4 **Tijs van BIJSTEREN**, daghuurder, geb. 19-12-1800, ged. 25-12-1800, † 30-5-1878. Tr. 24-12-1824
- 5 **Derkje PRIESTER**, geb. 30-3-1803, ged. 3-4-1803, † 20-11-1874.
- 6 **Aart de VENTE**, timmerman, geb. 26-1-1790, ged. 28-1-1790, † 8-7-1858. Tr. 2-8-1816
- 7 **Berentjen (Berendina) de VENTE**, geb. 18-3-1793, ged. 21-3-1793, † 14-03-1860.

Generatie IV

- 8 **Jan Martense (Dirksen) van BIJSTEREN**, arbeider, ged. 22-10-1769, † 15-1-1856. Tr. voor de kerk 3-5-1795
- 9 **Aaltje Tiessen PETERSEN**, ged. 28-10-1768, † 24-3-1854.
- 10 **Jacob PRIESTER**, daghuurder, ged. 2-7-1778 te Elburg, † 11-2-1853. Tr. voor de kerk 13-2-1803
- 11 **Jannetje Peters RENDEN**, ged. 30-5-1784, † 28-02-1853.
- 12 **Lubbertus de VENTE**, timmerman, ged. 21-9-1755, † 5-1-1817. Tr. voor de kerk 2-5-1782
- 13 **Jannetje (Annetje) BROUWER**, ged. 10-10-1762, † 4-1-1849.
- 14 **Gerrit de VENTE**, mandenmaker, ged. 6-7-1763, † 5-9-1819. Otr. 15-4-1787, Tr. voor de kerk 6-5-1787
- 15 **Annetje MORREN**, ged. 24-2-1765, † 27-2-1844.

Generatie V

- 16 **Marten DIRKSEN**, arbeider, ged. 6-7-1735, begr. 6-1-1800. Tr. voor de kerk (2) 20-4-1788 **Geertje BERENTS**, wed. van Dirk Garssen, geb. 1-8-1734 te Putten, begraven 29-4-1797. Tr. (3) voor de kerk 28-9-1797 **Maria Catrina SPILLENER**, ged. 14-2-1740, begr. 14-10-1808. Tr. voor de kerk (1) 5-9-1767 te Hierden
- 17 **Annetjen** Jans, ged. 13-3-1738 te Nunspeet, begraven 22-11-1787.
- 18 **Tijs** Petersen **ROOSTER**, arbeider, geb. te Hierden, gedoopt 9-7-1732, † 4-10-1815 te Ermelo. Otr. (1) 31-3-1754, Tr. voor de kerk 15-4-1754 **Bartien ROELOFS**, ged. 12-9-1734, begraven 8-7-1766. Otr. (2) 29-5-1767 te Hierden, Tr. voor de kerk 13-6-1767 te Hierden
- 19 **Geurtje Dirks van der HORST**, ged. 25-4-1745 te Ermelo, † 5-1-1835 te Ermelo/Horst.
- 20 **Peter Jacobs PRIESTER**, voerman, ged. 15-10-1741 te Elburg, begraven 28-4-1802. Otr. 27-11-1777 te Oldebroek, Tr. voor de kerk 21-12-1777 te Elburg
- 21 **Derkjen** Jans **AARTSEN**, ged. 19-3-1755, † 1-6-1831.
- 22 **Peter** Renden, voerman, ged. 11-8-1751, † 21-3-1815. Tr. voor de kerk 30-4-1782
- 23 **Annetje** Jansen, ged. 13-8-1760, † 22-12-1834.

- 24 **Jan de VENTE**, ged. 27-2-1722, begraven 1-9-1788. Otr. 5-8-1753, Tr. voor de kerk 24-8-1753
- 25 **Berendina BREST (BRESSEN)**, geb. vóór 1730 te Varsseveld, begraven 23-7-1794.
- 26 **Aart Wichmans BROUWER**, arbeider, ged. 19-12-1728 te Epe, begraven 24-5-1805. Otr. 4-6-1758, Tr. voor de kerk 23-6-1758
- 27 **Annetjen KAPPERS**, ged. 1-3-1733, † 22-1-1823.
- 28 = 24 **Jan de VENTE**.
- 29 = 25 **Berendina BREST (BRESSEN)**.
- 30 **Evert** Hendriksen **MORREN**, geb. te Nijkerk, ged. 30-8-1737 te Nijkerk, begraven 13-6-1769. Otr. 29-5-1763, Tr. voor de kerk 29-6-1763
- 31 **Jannetje** Otten **van ARK**, ged. 16-8-1739, begraven 17-3-1798. Ondertr. (1) 8-2-1761, Tr. voor de kerk 7-3-1761 **Timen WILLEMSSEN**, ged. 27-7-1731, begraven 14-6-1762. Ondertr.(3) 21-1-1770, Tr. voor de kerk 4-2-1770 **Peter CHRISTIAANS**, ged. 11-6-1730 te Elspeet, begraven 22-2-1800.

Generatie VI

- 32 **Dirk JACOBS (van BEECKHUIJZEN)**, geb. te Hierden, gedoopt 22-3-1689, begraven 23-7-1748. Otr. 17-5-1716
- 33 **Jannetjen** Beerts, geb. te Hierden, ged. 8-11-1694.
- 34 **Jan** Jansen **TUIMELER**, ged. 1-1-1712 te Elburg. Tr. voor de kerk (2) 2-2-1755 te Nunspeet **Jentjen** Teunis, geb. vóór 1735 te Oene. Tr. voor de kerk (1) 23-3-1737 te Nunspeet
- 35 **Aaltjen** Peters, geb. vóór 1717 te Nunspeet, † vóór 1755.
- 36 **Peter** Willemsen, bouwerij, geb. te Hierden, ged. 29-10-1700, begraven 3-5-1765. Ondertr. 8-4-1725, Tr. voor de kerk 8-4-1725
- 37 **Lubbertje TIJSSEN**, geb. te Hierden, ged. 28-2-1697, † te Ermelo-Tonsel, begraven 26-6-1778 te Ermelo.
- 38 **Dirk THOMASSEN**, ged. 13-11-1692 te Ermelo/Horst, begraven 2-11-1778 te Ermelo. Tr. vóór 1723
- 39 **Aaltje GERRITS**, ged. 14-8-1701 te Ermelo, begraven 12-10-1763 te Ermelo/Horst.
- 40 **Jacob** Petersen **PRIESTER**, ged. 13-4-1710. Otr. 27-4-1738 te Elburg, Tr. voor de kerk 18-5-1738 te Elburg
- 41 **Cunera** Jans, geb. vóór 1718 te Epe.

- 42 **Jan** Aartsen, voerman, landbouwer, ged. 18-1-1724, begr. 18-5-1793.
Otr. 14-4-1754, Tr. voor de kerk 3-5-1754
- 43 **Annetjen** Lammerts, landbouwster, ged. 12-2-1730 te Ermelo.
- 44 **Rende** Petersen, voerman, ged. 20-10-1720 te Elspeet, begraven
17-8-1786. Otr. 2-5-1745, Tr. voor de kerk 21-5-1745
- 45 **Hendrickje** Willems, ged. 17-11-1720, begraven 16-4-1790.
- 46 **Jan** Jansen, voerman, ged. 30-9-1735, † vóór 1778. Tr. voor de kerk
6-5-1759
- 47 **Gerritjen** Peters, ged. 8-1-1734, begraven 14-4-1808. Tr. voor de kerk
(2) 28-9-1778 **Adriaan HACKSTEIN**, geb. vóór 1758, begraven
11-2-1808.
- 48 **Johannes Jansen de VENDE**, ged. 5-11-1697, begr. 23-11-1745. Tr.
voor de kerk 20-4-1721
- 49 **Marijtjen GERRITS**, ged. 29-11-1695, begraven 27-9-1759.
- 50 **Lubbert BRASSEN**, ged. 22-11-1696 te Aalten. Tr. voor de kerk
30-7-1718
- 51 **Grietje BRUGGEMAN**, geb. vóór 1698 te Varsseveld.
- 52 **Wijchman Aarts BROUWER**, geb. vóór 1700 te Epe. Otr. 10-5-1722 te
Epe
- 53 **Jannetje AALBERTS**, geb. circa 1700 te Epe.
- 54 **Freerick Jansen KAPPERS**, tamboer onder kapitein Erkelens, gedoopt
5-12-1709 te Nijkerk. Tr. voor de kerk 4-5-1732
- 55 **Amarentia van DOOIJEWEERD**, ged. 24-1-1708, begr. 29-1-1762.
- 60 **Hendrik** Morren, geb. vóór 1717. Tr.
- 61 **Annetje** Jelisz, geb. vóór 1717.
- 62 **Otto** Driessen, mandenmaker (1749), ged. 30-9-1705, begraven
24-8-1778. Tr. voor de kerk 4-1-1733
- 63 **Elbertien** Harmens **PENNINK**, ged. 18-8-1700, begraven 21-2-1783.

Na het bericht over de moord op de Oostenrijkse troonopvolger in Serajewo duurt het niet lang meer of de oorlog is een feit. Duitsland valt België binnen, er raken nog enkele landen bij betrokken, maar Nederland ontspringt de dans. De mobilisatie is dan al in volle gang en de regering treft maatregelen in verband met "een Europeeschen" oorlog. De soldaten hebben de kazernes overal verlaten, zo ook in Harderwijk. Er is eind augustus al een stroom vluchtelingen uit België op pad. Omdat er nu ruimte is in de kazernes is wordt de vraag gesteld de bijna leegstaande gebouwen ter beschikking van de vluchtelingen te stellen. Aan deze oproep wordt in Harderwijk geen gehoor gegeven, maar wel in Oldebroek. De betrokken Belgen bedanken van daaruit koningin Wilhelmina per brief en wensen haar tegelijk geluk met haar 34e verjaardag. Wel zijn er tijdelijk militairen opgevangen in de Concertzaal; zij zijn dankbaar voor de hartelijke ontvangst en de ondervonden vriendschap. Al neemt de stad (nog) geen Belgen op, toch heeft alles al wel grote impact op de bevolking.

— Per omroeper werd gisteravond bekend gemaakt dat om 7 uur een Bidstond zou gehouden worden in de Ned. Herv. Kerk. 't Was voorzeker een goede gedachte, in deze dagen van oorust de handen op te heffen tot den Koning der Koningen Die de harten der vorsten leidt als waterbeken. Al was het kerkegebouw niet propvol, zéér velen (en onder hen ôdk van andere gezindten) toonden dat de behoefte daaraan bestond; terwijl zeker nog velen in den geest mede aanwezig waren, die door bezigheden werden verhinderd —

In de Grote Kerk wordt op 31 juli een bidstond gehouden met als sprekers de predikanten Van Ingen en Spijkerboer. De bijeenkomst is door de stadsomroeper aangekondigd.

Op advies van Prins Hendrik worden de afdelingen van het Rode Kruis uitgebreid, in Harderwijk met drie personen, t.w. de heren D.C. Tiemens en J.C. Roest en de echtgenote van bugemeester Kempers. De gemeente verstrekt voor de oprichting van een Steuncomité van brede sa-

menstelling een subsidie van fl. 400,-. Dit bedrag moet ergens vandaan komen en dat gebeurt eigenlijk uit de portemonnaie van andere instanties, die hun subsidiebedrag van het ene op het andere moment zien verminderen. Zo krijgt de Vrouwenarbeidsschool fl. 200.- minder, muziekvereniging De Harmonie fl. 100.-, de Oranjevereniging fl. 50.- en de Visserijvereniging Onze Toekomst fl. 25.- minder. De rest komt uit de afschrijving van de post voor het uitsteken van vlaggen.

Er is een deskundige gevraagd om de oprichting van een vrijwillig wielrijderscorps te ondersteunen. Als zijn reis vertraagd is, geeft de burgemeester vast informatie. Veel enthousiasme brengt het niet teweeg, ook niet als de spreker wel gearriveerd is. Er geven zich slecht 5 mannen op. De ingeschrevenen voor de lichter 1915 zullen worden ingelijfd, zonder dat er een loting plaatsvindt.

De Effectenbeurs in Amsterdam is gesloten, volgens de krant van 5 augustus. Ook het pandhuis in Harderwijk gaat tijdelijk dicht, maar is wel geopend voor inlossing van de panden. De verloven van de ambtenaren bij de Directe Belastingen zijn ingetrokken. Na het vertrek van directeur Hannes-

sen van de visafslag is diens functie tijdelijk waargenomen door de heer Fluitsma. Deze is echter onder de wapenen geroepen en wordt nu vervangen door de heer F. Lieben. Ondanks al deze ontwikkelingen verschijnt er een advertentie voor een nieuwe directeur. Er melden zich 22 sollicitanten, waarvan er 7 binnen de gemeente woonachtig zijn. Ook politieinspecteur Van de Bosch is bij de opgeroepen. Omdat het verlof van de hoofdagent van politie is verlengd, neemt de agent 1e klasse K. Beers voor hem waar. Vanaf begin augustus bestaat de wacht uit 15 man, ook in verband met het talrijke garnizoen. Verder is er altijd een agent bij het station aanwezig.

Er rijden minder treinen omdat de rest gevorderd is voor het vervoer van de troepen. Als er paarden worden ingevorderd blijkt dat de meeste ongeschikt

— De opvoeding van de paarden hedenmorgen had veel bekijks. Van de aang-boden paarden werden vele voor den krijgadienst ongeschikt gescht.

Opmerkelijk was het dat de taxatie van de verschillende taxateurs weinig uiteenliepen. De eigenaars van de gehouden paarden ontvingen van de taxateurs een bon, van welke bon een afschrift aan den Burgemeester werd gezonden. Deze zorgt voor de betaling zoodra hem door het Rijk de middelen daartoe zijn verstrekt.

Door een nog onopgehelderd misverstand werden geen paarden uit Ermelo, Nunspeet en Putten aangeboden; de betrokken burgemeesters zijn telegrafisch verwittigd.

zijn. Bij geschiktheid ontvangt de eigenaar een bon, waarvan de gemeente een afschrift krijgt. De gemeente zal het bedrag uitbetalen zodra het geld van het Rijk binnen is. Door een misverstand betreft het alleen paarden uit Harderwijk, niet uit Nunspeet, Ermelo of Putten.

Op een bekendmaking die op zondag 2 augustus aan het Gemeentehuis en de Smeepoort en in Hierden wordt aangeplakt is te lezen, dat alle onroerende goederen onteigend kunnen worden.

Alle gemeentewerk is stopgezet, o.a. klokluiden en de gasvoorziening. Hierden

kan het gas wel missen, temeer daar (begin augustus) de nieuwe maan is opgekomen, zo is de gedachte. Raadslid Wouters vindt dit na een paar weken toch maar niets; hij vindt dat de lantaarns van 8 - 10 uur moeten blijven branden, zo gauw de situatie weer normaal is. De gemeenteraad beslist dat samenscholingen worden verboden. Er is ook sprake van een verbod op de verkoop van sterke drank. Af en toe klinkt hierover wel protest, maar de burgemeester vindt dat hij dit recht in verband met de omstandigheden wel moet krijgen. Alcoholhoudende dranken vallen er nu overigens buiten.

Mevrouw Van Voorst van Beest van Isselmuden uit Hulshorst roept vrouwen en meisjes op tot het breien van sokken, met een patroon, maar zonder naadjes; die zijn voor de soldaten hinderlijk bij de lange marsen. Het is ook mogelijk ondergoed voor de dienstplichtigen af te staan, tegen vergoeding van een bepaald bedrag. Na enkele weken is dit niet meer nodig, en ook de vermelde prijzen zijn dan verleden tijd, mogelijk in verband met de heel uiteenlopende kwaliteit van de aangebrachte goederen. Bij mevrouw Mellema in de Donkerstraat kan gedragen kleding worden afgegeven, om uit te delen of voor verwerking tot kinderkleding.

Om te voorkomen dat de boeren hun varkens moeten blijven voeren, o.a. met peulvruchten enz., die ook voor de mensen geschikt zijn, komt er een

OORLOGSLEENING

Ondergeteekende bericht, dat tot ZATERDAG
a.s. INSCHRIJVINGEN worden aangenomen op:

**Een milliard Mare 5 ½ Deutsche
Rijkschatkistbiljetten,**

gemiddelde looptijd 5 jaar; aflosbaar à pari tusschen
1 OCTOBER 1918 en 1 OCTOBER 1920, en op de

**5 ½ Deutsche Rijksleening,
Oorlogsleening.**

In verband met den lagen stand van de wisselkoers,
is de prijs ongeveer 93 ½, en wordt bijna 6 ½ ½
rente gemaakt.

H. COZIJNSEN Gzn.
KASSIER en COMMISSIONAIR in EFFECTEN,
HARDERWIJK - NIJKERK.

oproep: "Eet Varkensvleesch". Wie zijn geld wil beleggen kan terecht bij de bankier H. Cozijnsen om deel te nemen in een "oorlogsleening"; later wordt er gewaarschuwd dat dit geld voor verkeerde doelen wordt gebruikt en dat Nederland op deze manier niet meer neutraal is.

Veel bedrijven ondervinden al schade van de oorlog. Door de schaarste en hoge prijzen van de brandstoffen zijn de Gebr. Van de Zanden van de wasserij genoodzaakt het "waschgeld" -hopelijk - tijdelijk te verhogen. Reinhard ten Broek, A.W.H. Zikking en de firma H.E. Bollée verzoeken de klanten uitstaande rekeningen zo spoedig mogelijk te betalen, anders zal er personeel moeten worden ontslagen. Ook faillissementen moeten, indien mogelijk, worden voorkomen. Een faillissement kan grote gevolgen hebben. Zo is er in de Provinciale Staten van Gelderland een vacature omdat het lid C.M.E. van Löben Sels failliet verklaard is. Toch wordt ook geprobeerd iets aan de toestand te verdienen. Wuestman biedt al oorlogskaarten aan. Verder wordt er reclame gemaakt voor een zondagsblad, tegen een prijs van 37½ cent per kwartaal; vooral de "doorkijkjes op het oorlogsterrein" maken het "bijzonder aantrekkelijk".

Maar het zijn natuurlijk niet alleen oorlogsberichten, waarmee de kranten worden gevuld. H. Galenkamp opent een brood-, beschuit-, koek- en banketbakkerij. G.J. Krop verkoopt naast brood en banket ook limonadesiroop, per liter of halve liter. Hierbij worden 20 sluitzegels cadeau gegeven, een rage die al even gaande is. Het bijbehorende album is te koop. Ook dames- en kinderhoeden, petten, peulvruchten, bloemen, perkplanten, jam, zowel los als in glas, alles wordt aangeboden.

Aan H.H. Landbouwers!

Ondergeteekenden bevelen
zich aan voor het leveren
van **prima kwaliteit**

Borger Pooters.

Spoedige opgave zeer gewenscht.
P. AARTS.
A. VERMEER Gzn.

Eind september adverteren P. Aarts en A. Vermeer Gzn. al weer met Borger pootardappelen voor het nieuwe seizoen, voorjaar 1915.

In september wordt de bouw van een 12-tal woningen aan de Kuipwal aanbesteed. De laagste inschrijving is toch nog te hoog om de huur op het afgesproken redelijke peil te houden. Daarom wordt voor het verschil contact gezocht met het Steuncomité om hierin bij te dragen.

Want in verband met de werkloosheid is het wel zaak de bouw te laten doorgaan, zonder de eigenlijk noodzakelijke hogere huren in rekening te brengen. In het koffiehuis van Veldhuis aan de haven zijn voor een vergadering 87 werkloze personen aanwezig, waarvan 22 vaklui. Volgens een

ander bericht schijnt de werkloosheid toch nog wel mee te vallen, zo is later te lezen, want op een advertentie voor spitters aan de Rijksweg in Hierden, tegen een beloning van 30 cent per meter, melden zich slechts enkele personen bij de wegwerker Bakker. Mogelijk perspectief bieden ook de plannen voor een nieuwe kazerne aan de Grintweg naar Apeldoorn, achter hotel Oranje Mecklenburg. Verscheidene grondeigenaren zouden al benaderd zijn, echter zonder dat er over de bestemming van de grond iets is medegedeeld. De gemeenteraad spreekt ook nog over de plannen om de Deventerweg te verharderen, vanaf de Grintweg tot aan de Verlengde Boekhorstlaan. Steeds vaker komen er ook plannen ter sprake om bepaalde straten van riolering te voorzien, o.a. bij de nieuwbouw aan de Wilhelminalaan en in de stad in de Grote Marktstraat en op de Vischmarkt, dit in verband met het Militair Hospitaal. De meerderheid van B&W ziet echter voor de Wolleweverstraat de noodzaak van een riool niet in. Het kantoor van de Waterleiding is vanaf 1 september gevestigd aan de Smeepoortstraat A 268; de heer C. de Bruin te Coevorden is er benoemd tot controleur.

ERFHUIS
GROOTEPOORT.

 A. L. WILLEMSSEN,
deurw. zal **Donderdag**
30 Juli 1914, 's middags
één uur, ten huize van den heer P.
DE VROOM, a./d. Grootepoort te Har-
derwijk, *wegens vertrek naar Ned.-Indië,*
à contant verkoopen:
den geheelen zoo goed als
NIUWEN INBOEDEL, als:

 Moquette Salon-ameuble-
ment (6 Stoelen en 2
Crapeaude), eikenhout.
Slaapkamer-ameuble-
ment (Ledikant, springv. Matras,
Veerbed, dubbele Waschtabel met
marmor, Spiegeltkast, Nachtkastje en
2 Stoelen). Voorts Tafels, Stoelen,
Schilderijen, Ledikant met tesbeh.,
Waschtabel, Lampen, Gordijnen, Vloer-
zeil, Kleed, Looper, Matten, Glas- en
Aardewerk, Trapje, enz. enz.
Te bezien 's morgens voor den ver-
koop van 10—12 uur.

Bij De Vroom aan de Luttekepoort wordt een erfhuis gehouden in verband met zijn vertrek naar Indië. Voor de erven Jan Dekker en Cornelisje Dekker, in leven weduwe van Beert van de Brink, worden enkele percelen verkocht, o.a. in Hierden het weiland De Bullenkampen, en een perceel grond, in huur bij Beert Beelen en Beert van de Poppe. De Hierdenaar Hendrik Boonen op de Duinen wordt in september getroffen door een brand, als gevolg van een hevig onweer. Hij verliest vee en 12000 pond hooi en stro. De schade wordt door de verzekering gedekt.

De gemeente maakt bekend dat er een hond te koop wordt aangeboden; het dier is hier opgevangen nadat het vanaf het Uddelermeer met een inwoner van Harderwijk is meegelopen. Wat de trekhonden betreft wordt nog eens de aandacht op de nieuwe wet gevestigd, met

de bepaling dat ronden die voor de kar worden gespannen een schouderhoogte van minimaal 60 cm moeten hebben.

Pieter Joseph van de Velde, zoon van Hendrik van de Velde en Willemina Petronella Klaassen, en Aartje Karssen, dochter van Hendrik Karssen en Eibertje Nijeboer, trouwen de 29e juli. Op 3 juli wordt Sietze Ate Rienstra geboren, zoon van Ate Rienstra en Berendina Swint. Op 8 augustus ziet, als dochter van het echtpaar Willem Ruitenbeek en Maria Klaver, Hendrika het

levenslicht. Een paar dagen later op 13 augustus krijgen Aart Hoeve en Dreesje Migchelsen een dochter die de naam Bertha krijgt. Een sterfgeval is er in de familie Klaassen. Op 31 augustus overlijdt Hendrik Klaassen, 46 jaar oud, zoon van Hendrik Klaassen en Lutje Bes-selsen en echtgenoot van Johanna Albar-tha Dirksen. Zijn werkgever, de schilder H.J. Knaap, plaatst een advertentie.

Heden onteliep mijn oudste
knecht
HENDRIK KLAASSEN,
in den ouderdom van 46 jaar,
die mijn vader en mij gedurende
vier en dertig jaren met de
meeste toewijding heeft gediend.
H. J. KNAAP.
Harderwijk, 31 Augs. 1914

Ook is overleden Anna Visch, weduwe van H.G. Goosens.

Heden overleed na een kort-
standige ziekte, zacht en kalm
onze geliefde Moeder, Behuwd- en
Grootmoeder
ANNA VISCH
Wed. H. G. GOOSENS,
in den ouderdom van 76 jaren.
Harderwijk,
B. GOOSENS.
A. GOOSENS—DE VROOM
en KINDEREN.
Rotterdam,
Z. SNEL—GOOSENS
A. SNEL en KINDEREN.
Houten,
Wed. G. GOOSENS—VAN
SCHAIK en KINDEREN.
Harderwijk,
J. H. GOOSENS.
J. LANGEN—GOOSENS
J. S. LANGEN en KINDEREN.
A. H. GOOSENS.
Ochten,
H. J. VAN BEUSEKOM—
GOOSENS
Ds. G. Th. VAN BEUSE.
KOM en KINDEREN
Harderwijk, 19 September 1914

Op 6 september, tijdens een zeiltocht tmet vrienden naar Kampen, verdrinkt de 27-jarige Gijsbertus Schaftenaar. Het stoffelijk overschot wordt na twee dagen door een Harderwijker visser aan wal gebracht. Er wordt gezegd dat er bij dit tragische ongeluk alcohol in het spel zou zijn geweest, maar dit bericht wordt ontkend. Wel waren er aan boord enkele bierflesjes aangetroffen, zowel leeg als nog gesloten.

— Zondagmiddag omstreeks 5 uur, is in de Zuiderzee, ten noorden van Harderwijk, de 27-jarige kleermaker G. Schaftenaar alhier, uit een zeilboot over boord gevallen en, voor de oogen van zijn 5 kameraads, wier pogingen tot redding vruchteloos bleven, verdrinken.
Het gezelschap was Zondagmorgen te 7 ure uitgezeild, had den geheelen dag op de Zuiderzee doorgebracht en bevond zich toen het ongeluk plaats vond op den terugreis.

Een kleinkind van de 80-jarige Gerrit Luiting dankt zijn leven aan zijn opa; de bejaarde man heeft het uit de haven gered. (Het betreft hier waarschijnlijk Gerrit Luiting, geb. 3 maart 1834, z.v. de schoenmaker Cornelis Martinus Luiting en Diena Esendam.)

Bestuur, werkgroepen en vrijwilligers

Bestuur

Voorzitter	Matty Moggré	Frieseграчт 21	41 74 60
Vice-voorzitter	<i>vacant</i>		
Secretaris	Jan E. Mons	Postbus 210 (3840 AE)	42 04 20
Penningmeester	Karel Kok	Geitenkamp 2	42 71 95
Hoofdredacteur	<i>vacant</i>		
Public Relations	<i>vacant</i>		
Algemeen lid	C.Theo van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71
Algemeen lid	Marlies E. v.d. Heijden-Staats	Bleek 16	56 35 31
Algemeen lid	Martijn Pijnenburg	Operadreef 145	70 14 93
Huismeester	Barend Schipper	Landweg 1	06-201 94 466

Werkgroepen en vrijwilligers

Ledenadministratie	Ben Schuchard	Postbus 210	3840 AE Harderwijk
---------------------------	---------------	-------------	--------------------

Vittepraetje

Hoofdredacteur	<i>vacant</i>		
Eindredacteur	G. Verwijs-ten Hove	Frieseграчт 13	42 06 93
Redacteur	P. Stellingwerf	Metten Gerritskamp 5	55 23 42
Opmaakredacteur	<i>vacant</i>		
Opmaakredacteur a.i.	K.Chr. Uittien	J.P.Heyelaan 58	41 44 31

Archeologie

Henk Hovenkamp	Hoefbladmeen 1	06-53352537
Martijn Beumer	J.P. Heyelaan 42	26 69 81

Werkgroep Hierden

Evert Jacobs	Molenweg 9, Hierden	45 15 89
--------------	---------------------	----------

Monumentencommissie

P. Stellingwerf	Metten Gerritskamp 5	55 23 42
-----------------	----------------------	----------

Straatnaamcommissie

N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42
----------------	-------------------	----------

Werkgroep Genealogie

R. Uittien-Jacobs	J.P.Heyelaan 58	41 44 31	voorzitter
G. Verwijs-ten Hove	Frieseграчт 13	42 06 93	lid
C. Bruinink-Visser	Melis Stokelaan 33	42 51 15	lid
C. J.M. Bleumink	Bunschotenmeen 67	42 27 16	lid
T. Hop	Garsteland 13, Ermelo	hopver@hotmail.com	lid
K.Chr. Uittien	J.P.Heyelaan 58	41 44 31	lid
E. Numan-Bouwmans	Venkel 24, Dronten	0321-338212	thuiswerkend lid
W.C. Melius	Hanenkamp 50	41 32 10	thuiswerkend lid
M. Jacobs-Zuurveld	Burg. Numanlaan 5	41 31 48	thuiswerkend lid

Open Monumentendag

C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71
-----------------------	-------------------	----------

Geveldocumentatie

vacant

Ornamenten in de stad

N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42
C. J.M. Bleumink	Bunschotenmeen 67	42 27 16
K.Chr. Uittien	J.P.Heyelaan 58	41 44 31

Kroniek van Harderwijk

J.J.H. Koolman	Burg. Numanlaan 76	41 96 38	lid
M.A. Moggré	Frieseграчт 21	41 74 60	lid

Webmaster

Otto Büttner	Meerkoetmeen 42	
	43 34 44	

Voor actuele informatie bezoekt u ook onze website www.herderewich.nl

redactieadres Vittepraetje: redactie@herderewich.nl

Vervolg vrijwilligers

Distributie Vittepraetje

Hoofdbezorger P. J. van Wageningen Mecklenburglaan 84 41 73 35

Bezorgers

wijk	naam	adres	telefoon
01 = Stadswelden 1	C. J. M. Bleumink	Bunschotenmeen 67	42 27 16
02 = Slingerbos	H. Kappers	Klaproosmeen 75	26 52 52
03 = Tweelingstad-Veldwijk	C.G. de Vries	Rooseveltlaan 24	42 67 32
04 = De Stad	E. Beute-Oskam	Smeepoortenbrink17	41 62 63
05 = Stadsdennen	S. Stratingh	Mandemakerstraat 139	
06 = Omgeving Stationsplein	B. Companjen	Hoornmeen 9	41 74 50
07 = Zeebuurt	L. Postma	Hendric Stevinstraat 8	41 51 78
08 = Hierden	L. Kaandorp	Reigershofweg 4, Hierden	45 16 35
09 = Ermelo	T. Goossens	De Acht Schepel 13, Ermelo	55 42 76
10 = Frankrijk	B.A.M.M.v.d.Voordt	Kuulekamp 6	41 96 15
11 = Drielanden 1	N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42
12 = Wittenhagen-Ceintuurbaan	P. J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	41 73 35
13= Stadswelden 2	C.Th. van der Heljden	Bunschotenmeen 21	42 09 71
14 = Binnenstad	A. Jansen	Luttekepoortstraat 186	42 50 10
15 = Friezebracht	W. Stratingh	Stationslaan 35	41 35 33
16 = uitzonderingen	K. Chr. Uittien	J.P. Heyelaan 58	41 44 31
17 = Drielanden 2	H. van de Greijn	Bakenbergerhout 41	41 01 50

Reserve:

Hoofdbezorger
K.Chr. Uittien J.P. Heyelaan 58 41 44 31

Bezorgers Harderwijk

J.C. Bood	Bachdreef 239	43 36 92
J. Spaan-Foppen	Da Costastraat 11	41 55 64
J. de Fluiter	Grote Oosterwijkck 36	41 61 18
W. Petersen	Bruggestraat 23	55 74 70
G. Mons-Fiegen	Tabaksweg 25	42 04 20
K.Chr. Uittien	J.P. Heyelaan 58	41 44 31

Bezorgers Ermelo

Mevr. Beijer	Azalealaan 11	55 30 20
W. Hamstra	Harderwijkerweg 157	42 30 11

Voor actuele informatie bezoekt u ook onze website www.herderewich.nl

redactieadres Vittepraetje: redactie@herderewich.nl

*Ik dacht aan
extra
aflossen.*

*Geld apart
zetten bleek
beter.*

Samen kom je tot een beter advies.

Door uw ideeën en wensen met onze kennis en ervaring te combineren, komen we vaak tot verrassende adviezen. Daarbij zijn uw financiën op elkaar afgestemd, wat rust en overzicht geeft. Benieuwd naar uw mogelijkheden?

Bekijk op rabobank.nl/advies hoe ons advies u verder brengt.

Samen sterker. Dat is het idee van coöperatief bankieren.

Rabobank

Een boeiend adres

Midden Nederland
MAKELAARS

UNIVÉ
VERZEKERINGEN

Telefoon (0341) 41 15-41 Telefoon (0341) 41 15 44

Verkeersweg 77, 3842 LE Harderwijk